

DOKUMENTI ZA POVIJEST PARTIZANSKOG ŠKOLSTVA U ISTRI

Dražen Vlahov

(III DIO)

(Vidi: Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu
sv. XXIV, 1981, str. 39-68 i sv. XXV, 1982, str. 129-280)

|86|

Kotarski NOO. Prodol
Prosvjetni odjel⁴³³
br. 52/44

31.10.44.

Tajništvu kotara

Prodol

Izvještaj

Politička situacija

Na cjelom kotaru se pogoršala poslje zadnjeg izvještaja. Banda izlazi skoro svaki dan po selima na kotaru. U selu Prodolu (općina Divšići) jučer izvršila se sa dobrim uspjehom jedna akcija naših boraca protiv neprijatelja. Ostalo je oko 40 mrtvih. Poslje toga dolazila je banda koja je zapalila nekoliko kuća, popljačkala mnogo u selu i uhapsila jednog druga. U ostalim selima kotara ovih dana su isto uhapšeni nekoji drugovi. Na općini Krnici su uzeli oko 20 žena i omladinaka.

Tako narod koji je bio prestrašen i prije se još više prestrašio i neće nikako dozvoliti da se otvore škole. Ipak učitelji nastoje da sakupljaju djecu po grupicama i da nešto s njima rade.

⁴³³ HAP, K NOO Prodol, PO 52/44. Rukopis, tinta, 1 list, 2 stranice

Organizaciono stanje

Svršavaju se po školskim centrima pripreme materijala za doček Saveznika.⁴³⁴ U svakom selu se je zadužilo u seoskom NOO-u jednog člana za prosvjetu. U nekim selima učitelji sakupljaju u veće omladinke i omladince pa čitaju skupa štampu i uče a u nekim uče pomalo i nepismeni. Nije se još našlo dovoljno broja nepismenih s kojim bi se moglo voditi jedan tečaj ali ipak se našlo nekoliko malo osoba koje su počele nešto učiti.

Podjelile su se učiteljima one knjige koje smo dobili od Okružnog NOO-a i učitelji kad pročitaju će od svake knjige napisati jedan kratak sadržaj.

Nekoji školski centri su se ujedinili i novi raspodjel centara je na ovoj priloženoj tablici.⁴³⁵

Drug učitelj Debeljuh Miho, općinski referent na Krnici, nalazi se bolestan u jednoj kući na općini Kanfanar od 22.10.44 (javlja kotarski NOO-Žminj).

Tražiti će se lječničko uvjerenje.

Plan za daljnji rad

5. 11. 44. održati će se jedan sedmični sastanak sa svim učiteljima na kojem će prisustvovati svi seoski prosvjetni odbornici. Tu će se dokazati svakom svoju dužnost i nastojati će se da se postave narodne straže po selima i da škole mogu redovito raditi.

Referent

|Milka Crnobori|⁴³⁶

M.P.⁴³⁷

Pročelnik⁴³⁸

S.O.

|87|

Narodna škola⁴³⁹

Općina Šumberg^{439a}

Drugarskom Oblasnom⁴⁴⁰ N.O.O. za Pulu (Prosvjetni odjel)

Izvještaj

Stan

Do sada ja sam imala jednu sobu u školi. Od 12. listopada radi kretanja bande sam se premjestila u neku konobu. Ova konoba je vrlo mokra: kroz krova kiša pada unutra i fali stakla na prozoru. Bez ognja s jednom malom od 14 mjeseca nije moguće zadržati se danu i noću u jednoj takvoj sobi. Premda sam pitala i seoski pretsjedniku i na Općini, nebrojena puta da se uredi tu konobu, niko se ne brine zato. Ja znam da je moguće imati i štednjak i peć i punjave i one druge male ali potrebne stvari, znam da je moguće napraviti i prozor i krov. Već je 23 dana da čekam i da pitam.

⁴³⁴ Vidi dok. br 84

⁴³⁵ Tablice nisu sačuvane uz izvještaj

⁴³⁶ Paraf

⁴³⁷ Pečat okrugla oblika sa zvijezdom petokrakom u sredini i natpisom „KOTARSKI — NOO — PRODOL — PROSVETNI ODJEL“

⁴³⁸ Pročelnik PO KNOO Prodol bio je Ante Zanzerović

⁴³⁹ HAP, Oblasni NOO za Istru, Po, 1944. XI 1. Rukopis, tinta, 1 stranica,

^{439a} Tako stoji u izvorniku. Pravilno je Šumber ili Šumbreg.

⁴⁴⁰ Tako stoji u izvorniku. Umjesto „Oblasnom“ trebalo bi stajati „Okružnom“. Reorganizacijom oblasti krajem rujna 1944 i ukidanjem Okružnog NOO-a za Pazin, kotar Labin došao je u sasav okruga Pula.

Hrana

Hrana za me je dosta pošto da smo u ratničko vrijeme. Ali ja nisam sama. Za malu niko ne misli. Pitala sam mnogo puta da se misli i za malu, ali bez uspjeha. Za malu trebalo bi mlijeka, malo šećera i ono što je za djecu. Ali je nemam za malu ni mlijeka. Tako je ne mogu više trajati naprijed. Ako nije moguće urediti tu stvar malo bolje, molim da se gleda kako bih ja mogla vratiti se doma s malom.

Pisala sam na Oblasnog⁴⁴¹ jer znam da samo tako ću moći imati čim prije jednu kakvu odluku.

drugarica Vučetić Ana
narodna učiteljica
Općina Šumber

Smrt fašizmu — sloboda narodu

Dne 1. XI 44.

|88|

Kotarski N.O.O. KASTAV

Prosvjetni odjel⁴⁴²

Broj 336 dne 2. XI 1944. god.⁴⁴³

Oblasnom N.O.O. za Istru Prosvjetni odjel⁴⁴⁴

Nedavno smo primili 100 komada „Početnica“ koje smo odmah raspodjelili našim drugovima, koji rade sa našom omladinom, da se ista može služiti s njome.⁴⁴⁵

Kolika je bila praznina u obučnom kao i odgojnom pogledu kod naše djece bez potrebnih priručnika o tome ne treba napose isticati. Ova početnica doprineset će mnogo da se naša omladina tj. buduće uzdanica što više razvija u intelektualnom kao u odgojnom pogledu. Treba istaknuti važnost i vrednost ove početnice, koja je pisana u duhu našeg pokreta, a koji duh prenosi se na našu djecu. Sama djeca primila su sa voljom ovu početnicu i prihvatili je kao jedinu pravu knjigu, koja odgovara današnjem duhu vremena.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M.P.⁴⁴⁶

Pročelnik:
Ivo⁴⁴⁷

⁴⁴¹ Vidi napomenu u bilješci 434.

⁴⁴² HAP, Oblasni NOO za Istru, PO, 1944. XI 2. Strojopis, 1 list, 1/2 stranice.

⁴⁴³ Broj „336“ i datum „2/XI 1944.“ dopisani su tintom.

⁴⁴⁴ Naslov je dopisan tintom.

⁴⁴⁵ Vidi bilješku broj 406 i 407.

⁴⁴⁶ Pečat okrugla oblika sa zvijezdom petokrakom u sredini i natpisom: „KOTARSKI NARODNO OSLOBODILAČKI ODBOR — KASTAV“.

⁴⁴⁷ Paraf, tinta. Pročelnik odjela bio je Josip Srdoč.

Kot. N.O.O.**Labin**

Odlukom ovog Prosvjetnog odjela premješta se drug Nefat tamošnji prosvjetni referent, za prosvjetnog referenta kotarskog NOO-a Pazin.

Imenovanog razriješite dužnosti čim preda dužnost novo premještenom referentu drugarici Davorki, a o danu razrešenja podnesite izvještaj Prosvjetnom odjelu Okružnog NOO-a Pula.

II.

Kot. NOO**Pazin**

Odlukom ovog Prosvjetnog odjela premješten je drug Nefat Ivan, prosvjetni referent kot. NOO Labin, za prosvjetnog referenta kotarskog NOO-a Pazin.

Pored redovnih dužnosti neka nastoji uhvatiti vezu sa samim Pazinom što mu kao domaćem sinu neće biti teško.

O danu nastupa dužnosti podnesite izvještaj Prosvjetnom odjelu Okružnog NOO-a Poreč.

III.

**Okružni N.O.O.
Prosvjetni odjel****Pula**

Odlukom ovog prosvjetnog odjela premješten je drug Nefat Ivan prosvjetni referent Kot. NOO-a Labin za prosvjetnog referenta kot. NOO-a Pazin.

Ovaj je premještaj izvršen obzirom na okolnosti jednog i drugog kotara. O danu razrešenja podnesite izvještaj ovom odjelu.

**Okružni N.O.O.
Prosvjetni odjel****Poreč**

Odlukom ovog prosvjetnog odjela premješten je drug Nefat Ivan prosvjetni referent Kot. NOO Labin, za prosvjetnog referenta Kot. NOO-a Pazin.

O danu nastupa dužnosti podnesite izvještaj ovom prosvjetnom odjelu.

• S.F. — S.N.

Host |Antun|
3. XI 1944.

⁴⁴⁸ Koncept dopisa memoranduma, nalazi se pohranjen u Školskom muzeju u Zagrebu u daljnjem tekstu ŠMZ). Rukopis, tinta. U gornjem lijevom uglu upisan je urudžbeni broj „246“ Oblasnog NOO za Istru, Prosvjetnog odjela. Kseroks-kopija dokumenta nalazi se u HAP, Obl. NOO za Istru, PO, br. 246.

Izveštaj o prosvjetnom radu kotara Pazina⁴⁵⁰**1. Politička situacija:**

Politička situacija i njezin odraz na prosvjetni rad u ovom kotaru ni malo ne zadovoljava. Kotar imade nekoliko neprijateljskih uporišta, a u zadnje vrijeme neprijatelj neprestano krstari po svim selima, tako da sprečava svaki rad na prosvjetnom polju. Pored toga narod još uvijek ne uviđa važnost prosvjete, šta mnogo utječe na slanje djece u školu. Narod u velikoj većini sudjeluje u NOP-u, a nastavnici pojedinih školskih centara se nalaze u organizaciji seoskog života.

2. Organizaciono stanje

Svako selo ovoga kotara imade svoj seoski NOO, sa drugom zaduženim po prosvjeti. Inače do sada su bili formirani prosvjetni odbori koji nisu pružili školi onu pomoć koja joj je bila potrebna. Sada se je postupilo prema najnovijim uputama tj. odgovornost za pojedini školski centar snosi drug iz seoskog NOO-a zadužen prosvjetnim radom. S istim drugom proučile su se upute, kojih se ima držat u svom radu.

Do sada su bile otvorene 3 škole: Belušić, Perinići i Kukurini. Iste se nalaze u blizini glavnih cesta, te je rad često puta bio prekidan. Zbog toga kao i zbog krstarenja bande, pristupilo se formiranju ambulantnih škola, tj. nastavnici će ići od sela do sela, te s malim grupicama pionira, održavati obuku. Ista se je stvar uredila tako da će svaki školski centar u jednom tjednu imati 2 puta obuku. Također su se poduzele mjere za održavanje po istim selima i tečajeva za nepismene. Međutim ista će se stvar teže odvijati, jer narod oskudijeva na svjetlosti.

Ovakav prosvjetni rad vršit će se u općini Sv. Katarina, jer se u drugim općinama ni metoda ovakvog rada ne može primijeniti.

Drug Rafaelić,⁴⁵¹ učitelj u Belušićima, za vrijeme ofenzive je otišao i do danas se nije vratio na svoju dužnost, premda je bio pozvan od strane ovog odjela. Prema tome u ovom kotaru rade 3 učiteljice. Dvije u općini Sv. Katarina i jedna na općini Pazin-Polje. Ista je bila učiteljica u Kostrčanima — kotar Čepić.

Sa stručnom spremom nema niti jednog nastavnika. Svi su sa 22 dnevnom učiteljskim tečajem. Za sada se ne može otvoriti niti jedna škola.

3. Nastava:

Svaka škola ima svoj nastavni plan i program, koji redovito dobiva na sedmičnim sastancima. Od predviđenog gradiva do sada se je završio program od 10 tjedana, osim u osnovnoj školi u Belušićima gdje se je rad odvijao na prekide zbog stalne bolesti nastavnice. Ista je bila poslana kući, a na njezino mjesto upućen je drug Rafaelić, iz osnovne škole u Mantovanima, koja se nije mogla dalje održavati, zbog pomanjkanja školske zgrade. Rad u školi se je odvijao u duhu NOP-a.

⁴⁴⁹ HAP, Obl. NOO za Istru, PO, 1944. XI 6. Rukopis, tinta, arak papir, 3 stranice.

⁴⁵⁰ U izvorniku podvučeno s dvije crte.

⁴⁵¹ Aleksandar.

4. Materijalno snabdjevanje:

Škole oskudjevaju na pisaćem materijalu kao pisankama, olovkama i kredi. Potrebno bi bilo da više odjeljenje piše sa tintom, koje također nema. Potrebno bi bilo da se za svaki školski centar napravi i jedno računalo, jer se je opazilo da je bez istoga rad vrlo otežan.

5. Zdravstveno stanje školske djece i nastavnika

Djeca u gore navedenim školama imaju svrab, kao i učiteljice. Kako je već bilo javljeno, osnovna škola u Belušićima vrlo je nehigijenski uređena, tako da silna promaja u njoj, prouzrokuje prehladu kod djece, kao i pod od kamenih ploča. Odjevanje je također vrlo slabo, naročito sada u zimi. Nema obuće. Ishrana je slaba pošto nema začina. Pojedina sela imaju lošu pitku vodu. Također nema sapuna, te je u najviše slučajeva i nečistoća uzrok pojavi raznih bolesti.

6. Nedostaci u radu:

Neredoviti polazak djece u školu. Stalno krstarenje neprijatelja. Pomanjkanje školskog materijala. Slaba odjeća, obuća kao i ishrana. Pomanjkanje priručnika kao i računala.

7. Prijedlozi za daljnji rad:

1. Poboljšati polazanje djece u školu
2. Nabaviti školskog materijala
3. Redovno održavati sedmične sastanke
4. Poboljšati prehrabene prilike, pomoću školskih kuhinja.
5. Često obilaziti škole
6. Tumačiti narodu važnost prosvjete.

Smrt fašizmu -- Sloboda narodu!

Pročelnik:
S.O.⁴⁵²

Referent:
Davorka [Širola]

|91|

Kotarski NOO Čepić
Prosvjetni odjel⁴⁵³
6.XI 1944.

Izveštaj o prosvjetnom radu kotara Čepića

1. *Politička situacija* i njezin odraz na prosvjetni rad uopće ne zadovoljava. Kotar imade 4 neprijateljska garinzona: Čepić, Sušnjevica, Plomin i Gračišće, odakle neprijatelj stalno kruži po selima, te ometa svaki rad na prosvjetnom polju. Inače narod u velikoj većini sudjeluje u NOP-u. U svakoj se općini nalazi neprijateljski garnizon, te je prosvjetni rad, u istim općinama nemoguć, tj. ne mogu se sprovesti ni ambulantne škole.⁴⁵⁴

⁴⁵² Pročelnik odjela bila je Žufić Josipa.

⁴⁵³ HAP, Obl. NOO za Istru, PO. 1944. XI 6. Rukopis, tinta, arak papir, 3 stranice, laminirano.

⁴⁵⁴ Pod „ambulantnim školama“ podrazumijeva se takav rad kada nastavnici obilaze škole i održavaju obuku s manjim grupama pionira (Vidi dok.br. 89).

Redoviti rad na prosvjetnom polju prestao je odmah nakon dolaska bande tj. 9. septembra. Na prekide se je i kasnije održavala škola u općini Krbune, ali je u zadnje vrijeme i tu rad prestao zbog svakodnevnog dolaska neprijatelja.

Neprijatelj je u osnovnoj školi Čepić i Sušnjevići popalio sav školski namještaj. Nastavnici također sudjeluju u organizaciji seoskog života.

2. *Organizaciono stanje:*

Svako selo ima svoj seoski NOO, u kome je drug zadužen prosvjetnim radom. Dosadašnji prosvjetni odbori nisu posvećivali pažnju školi. Sada odgovornost za škole snosi drug, koji je zadužen prosvjetnim radom iz seoskog NOO-a.⁴⁵⁵ S istim su drugom proučene upute kojih se ima držati u prosvjetnom radu.

Do sada je bilo otvoreno 6 škola: Čepić, Polje, Kozjak, Kostrečani, Tupjak i Grobnik. Pošto se neprijatelj nalazi stalno u kotaru u istim je školama rad prestao. Drugarice učiteljice poslone su svojim kućama, sa dobivenim zadacima. Pošto se neprijatelj ne miče iz kotara, nego se čak broj povećava, pristupilo se formiranju ambulantskih škola. Metoda takvog rada primjenila se u općini Krbune, gdje rade 2 drugarice koje su prije radile po drugim općinama. Istima su date upute. Uredila se tako da svaki centar ima 2 puta tjedno obuku. Također su se poduzele mjere za otvorenje analfabetskog tečaja. Isto će se teže sprovesti, pošto nema svjetlosti na večer.

Drugarica Dušković Rina, učiteljica u Grobniku, nije zadužena prosvjetnim radom, jer njezino moralno stanje nije na visini. Istu će se nastojati premjestiti ili dati joj drugu dužnost.

Sa stručnom spremom nema niti jednog nastavnika. Svi su sa 22 dnevnom tečajem. Za sada nije potrebno nastavnika, jer se rad ne može odvijati.

3. *Nastava:*

Sve škole imaju nastavni plan i program, koji dobivaju na sedmičnim sastancima. Od predviđenog gradiva do sada je svršen program od 8 tjedana. Nastavnici nemaju nikakvih priručnika, a pored toga slabo poznaju građu za više odjeljenje.

4. *Materijalno snabdjevanje:*

Sve škole oskudjevaju na piscem materijalu: pisankama, olovkama kao i kredom. Za svaku školu treba napraviti računalo, jer se je radi pomanjkanja istoga osjetila velika poteškoća u radu.

5. *Zdravstveno stanje školske djece i nastavnika*

Od strane liječnika djeca i učitelji nisu pregledani. Djeca iz pojedinih škola imaju svrab, kao i kraste po tijelu. Inače po selima je slaba ishrana zbog pomanjkanja začina. Slaba je odjeća. Obuće nema. Sapuna nema, te je i nečistoća uzrok raznih bolesti, koje se javljaju. Loša je i pitka voda.

6. *Nedostaci u radu:*

Neredoviti polaznje djece. Kretanje neprijatelja. Pomanjkanje školskih učila, kao računala. Slabo odjevanje djece kao i ishrana.

7. *Prijedlozi za daljnji rad:*

1. Poboljšati polaznje djece u školu,
2. Poboljšati prehrambene prilike

⁴⁵⁵ Vidi dok. br. 71.

3. Nabaviti školski materijal
4. Česti polazak škola
5. Nabaviti nekoliko priručnika
6. Tumačiti narodu važnost prosvjete.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pročelnik:
S.O.⁴⁵⁶

Referent:
Davorka |Širola|

[92]

Kotarski N.O.O. Kastav
Prosvjetni odjel⁴⁵⁷
Broj 33/dne 16. XI 1944. god.⁴⁵⁸

Drugarskom Oblasnom N.O.O. za Istru Prosvjetni odjel⁴⁵⁹

Predlaže se izvještaj prosvjetnog rada od Kotara Kastav prema slijedećim podacima:

1. **Političke prilike i njihov prosvjetni rad:**

Narod Kotara Kastav izložen je mnogim teškoćama koje mu zadaje krstarenje bande koja pljačka sve ono što nađe. Ovakvom teškom životu izložen je već više godina, ali nije klonuo, već naprotiv daje sve od sebe za što bolji napredak i širenje našeg pokreta. Makar su poteškoće velike, narod uvijek voli svoje škole, i rado šalje svoju djecu u škole.

2. **Organizaciono stanje:**

Škole koje rade kao i brojno stanje polaznika škole:

1. Kosi: Broj polaznika: 22
2. Sroki: Broj polaznika: 17
3. Zorzići: Broj polaznika: 31
4. Saršoni: Broj polaznika: 30
5. Marčelji: Broj polaznika: 28
6. Pehljin: Broj polaznika: Radi se sa manjim grupicama.
7. Drenova: Broj polaznika: 9

Nastavnici:

U školi Kosi⁴⁶⁰ radi drugarica koja je svršila nedavno učiteljski kurs.

U školi Sroki radi ista drugarica koja je svršila učiteljski kurs.

⁴⁵⁶ Tako stoji u izvorniku. Nije nam uspjelo utvrditi tko je bio pročelnik Odbora. U izvještaju K NOO Čepić od 8. XI 1944. stoji: Prosvjetni rad je potpuno obustavljen [...] na terenu kotara nalaze se 2 učiteljice to na opć. Krbune ali sa djecom ne rade ništa. Jedna od tih učiteljica radi na terenu sa USAOH-om, a druga radi u selu kod naroda na domaćim poslovima isto **drugarica koja je pročelnik** tog odjela je dosta malo upućena u radu“. U istom izvještaju spominju se kao članovi Odbora „Franka“ i „Slava“ [Dudić]. Budući da je Slava Dudić bila zadužena za Prop-odjel, moglo bi se pretpostaviti da je Franka bila zadužena za prosvjetu. U izvještaju istog odbora od 19. XII 1944, kao pročelnik Prosvjetnog odjela navodi se Poldrugovac Milka.

⁴⁵⁷ HAP, Obl. NOO za Istru, PO. Strojopis, 1 list, 1 stranica. Na poledini lista crvenom olovkom upisan je broj „117“ i paraf „A.A. S.B.“ („Slavko Brozović“).

⁴⁵⁸ Datum „16/XI“ dopisan je tintom.

⁴⁵⁹ Naslov „Oblasnom N.O.O. za Istru Prosvjetni odjel“ dopisan je tintom.

⁴⁶⁰ Riječ „KOSI“ u izvorniku napisana je velikim slovima.

U školi Zorzići i Saršoni radi stručni učitelj. Obuka se u svim selima izvodi izmjenično tj. jedan dan u selu Zorzići, a drugi dan u selu Saršoni.

U školi Pehlin radi jedno stručno lice sa manjom grupom školske djece.

U školi Marčelji je novopostavljena stručna učiteljica, koja radi sa tamošnjom omladinom.

U školi Drenova radi jedan omladinac sa manjom grupom školske djece.

Pomenuti drug radi već više vremena sa tamošnjom djecom, te ih uči čitati, pisati i računati. Pomenutog druga pozvalo se da izvodi obuku sasvim u duhu našeg pokreta, kao i u ostalim našim školama.

Pomenuti drug izjavljuje da ne može izvoditi obuku onako, kako mi to od njega tražimo, pošto je vrlo slabog zdravlja,⁴⁶¹ te mu je nemoguće bježanje kao i otežano spavanje na otvorenome. Uzevši teškoće i prilike u kojima se ova škola nalazi, tj. u neposrednoj blizini bivše državne granice između Jugoslavije i Italije, dane su pomenutom drugu direktive, da bar donekle zadovolji onom zadatku koji se od njega traži. Pomenuti drug spreman je da bar nešto udovolji traženome, i metnuti mu u dužnost, da apelira na roditelje, da ne šalju svoju djecu u talijansku školu u Drenovi.

3. Nastava i njena odgojna strana:

Primili smo 100 komada „Početnica“ koje smo raspodjelili među našu omladinu u školama.⁴⁶² Osjeća se velika praznina bez potrebnih priručnika, pa se bar donekle udovoljilo u obučnom kao i odgojnom pogledu sa ovim prispijelim knjigama. Naravno je potrebno nabaviti priručne knjige za nastavnike.

4. Materijalno snabdijevanje:

Djeca se opskrbljuju samo sa potrebnim knjigama, ali nailazi se na veće poteškoće kod nabavka istih.

5. Nedostaci u radu:

Najveće smetnje u radu jeste često prekidanje obuke kod nekih škola, zbog čestog krstarenja bande. Pojavljuju se i poteškoće kod nabavke potrebnih odjevnih predmeta kod naših nastavnika.

S.F. — S.N.

s

M.P.⁴⁶³

Pročelnik:
[Josip Srdoč]⁴⁶⁴

|93|

Okružni N.O.O. Poreč

Prosvjetni odjel⁴⁶⁵

Broj 31.

Dne 26.XI 1944.

Predmet: **Izveštaj za mjesec studeni.**

Oblasnom N.O.O. za Istru Prosvjetni odio

I. **Politička situacija** na ovom okrugu još je slabija od one u mjesecu listopadu, a koju smo Vam iznijeli u izvještaju od 22. X 1944.⁴⁶⁶ Neprijatelj je postavio nove gar-

⁴⁶¹ Između riječi „slabog“ i riječi „zdravlja“ stoji precrtana riječ „stanja“.

nizone i to u kotarevima Buzet, Motovun i Pazin iz kojih stalno kreće i obilazi teren. Najteže prilike vladaju na kot. Buzet, jer su neprijateljski garnizoni najgušći. Neprijatelj utvrđuje položaj na Krasu pa potrebnu radnu snagu skuplja po selima, a istovremeno pljačka i traži naše centre i stanice. Na području ovog okurga neprijatelj je za posljednji mjesec dana poduzeo nekoliko pravih ofenziva, pa je to razlog da je prosvjetni rad, kao i rad ostalih naših ustanova i vlasti poremećen.

Uz pojačano kretanje neprijatelj primjenjuje i novu taktiku u borbi protiv N.O.P-a. On kreće noću, ostaje izvan sela do dana i blokira ga, a rano u zoru ulazi u selo i pravi premetačinu. Često postavlja noću zasjede, a oko rijeke Mirne postavio je nagazne mine i porušio sve mostove i brvna.

Paralelno sa ovako pojačanim radom i napadima neprijateljskih banda ide i rad talijanske reakcije koja ubacuje u narod parole o beskorisnosti naše borbe, o tome da partizani neće odlučivati o svojoj sudbini već neko drugi, veći, i da je najglavnije ne ginuti u borbi već čuvati glavu i.t.d.

Ovakve prilike i rad reakcije imaju djelovanja na narod. Ne može se reći da je narod prestao vjerovati u našu pobjedu, ali je u narodu zavladao mišljenje da je pobjeda još vrlo daleka, a neprijatelj vrlo jak. Razlog je ovome i u tome što gotovo mjesec dana ne izlaze radio vijesti, pa narodu nije poznato stanje na frontovima i osobađanje naše domovine, pa zato stoji pod dojmom lokalnih prilika.⁴⁶⁷ Rezultat svega jest pojačano dezertiranje iz naše N.O.V.

Posljednje vrijeme nastao je preokret kod reakcije, jer ona traži kontakt s nama. Uskoro će doći do sastanka predsjednika Okr. J.N.O.F-a sa predstavnicima gradova Poreč, Umag, Buje i Novigrad.⁴⁶⁸

Dok traje ovakvo stanje ne može biti govora o sistematskom prosvjetnom radu. Okružno savjetovanje nije održano radi nemogućnosti fiksiranja dana i mjesta za sastanak. Održano je jedno šire kotarsko savjetovanje za kotar Motovun, dana 28.X

⁴⁶² Vidi bilješku br. 406 i 407 i dok. br. 88.

⁴⁶³ Pečat okruga oblika sa zvijezdom petokrakom u sredini, otisnut samo do pola, na dnu lista, s natpisom „KOTARSKI NARODNOOSLOBODILAČKI ...“. Razlikuje se od onog koji je otisnut na dokumentu broj 87.

⁴⁶⁴ Paraf, tinta.

⁴⁶⁵ HAP, Obl. NOO za Istru, PO 1944. XI 26. Rukopis, tinta, arak papir, 4 stranice. U gornjem desnom uglu dopisano je crvenom olovkom „Poreč“. Na kraju teksta istom olovkom dopisano je „Slavko AA“.

Uz izvještaj sačuvan je i popratni dopis slijedećeg sadržaja:

Okružni NOO Poreč
Prosvjetni odio
Broj 31-26. XI. 1944

Oblasnom N.O.O. za Istru
Prosvjetni odio

Šaljemo Vam mjesečni izvještaj za studeni. Svu poštu za ovaj odjel šaljite preko V.P.S.6.

S.F. — S.N.

Pročelnik
Šestan Josip

Popratni dopis je također parafirao „Slavko“.

⁴⁶⁶ Vidi dok. br. 80.

⁴⁶⁷ Radio vijesti, izdanje Propadajela JNOF-a za okrug Poreč, izlazele su u listopadu 1944. god. Broj 2 tiskan je 13. X 1944, a broj 9, 27. X 1944. U: Bibliografija izdanja u narodnooslobodilačkom ratu 1941-1945, Beograd 1964, u bibliografskoj jedinici 8869, stoji da je izlaženje do br. 6 „dnevno, a zatim u razmacima od 2-3 dana“ što očito ne odgovara istini je br. 3 izašao 15. X 1944, br. 4 16. X 1944, a br. 9 27. X 1944.

⁴⁶⁸ Predsjednik Ok. JNOF-a za okrug Poreč bio je Josip Šestan, pisac tog izvještaja.

1944. Na ovom savjetovanju bili su prisutni svi prosvjetni radnici kot. Motovun (7 drugova), a od strane ovog odjela prisustvovala je i vodila savjetovanje ref. A. Kehler.

Na savjetovanju pretresena je domaća i strana pol. situacija. Zatim su prikazane prosvjetne prilike redom po općinama. Opć. referenti opisali su pojedinačno svoj rad na prosvjetnom polju. Na njihove izvještaje nadovezane su upute za dalji rad. Umjesto stručnog predavanja, koje radi blizine neprijat. garnizona, nije održano, povedena je diskusija o novim početnicama,⁴⁶⁹ te člancima i pjesmama koje se mogu s djecom obraditi.

N.O.O-i i dalje opskrbljuju prosvj. radnike hranom, ali su svi prosvj. radnici slabo obučeni i obuveni, a u tome im N.O.O-i ne mogu pomoći.

Referent Dorčić⁴⁷⁰ posjetio je kotareve Tinjan i Poreč i održao sastanke sa pročelnicima za prosvjetu. Tom prilikom pokupio je podatke o školama i odbornicima zaduženim za prosvjetu na kotaru Tinjan, a za kotar Poreč dao je upute te se tabele sa podacima očekuju. Na sastanku K.N.O.O. Tinjan pretreseno je pitanje otvaranja škola ili naći koji drugi način da se započne sa prosvj. radom na kotarevima Tinjan i Poreč.

Iz grada Poreča prešle su na oslobođeni teritorij 2 učiteljice koje se zadržavaju u okolici Poreča. One su Hrvatice pa će podatke o njima dobiti i poslati pročelnik za kot. Poreč.

II. Organizaciono stanje. Na području ovog okruga škole ne rade iz razloga iznesenim u političkoj situaciji. Tečajevi za nepismene bili bi potrebni, ali radi pomanjkanja osvjetljenja i sadašnje situacije ne održavaju se.

Na kotarevima Tinjan i Poreč za sada je nemoguće otvoriti škole i ako smo imali plan za otvaranje barem po dviju škola u svakom kotaru. Da bi ipak započeo prosvjetni rad na ovim kotarevima, odlučeno je da se pošalju po dva prosvjetna radnika na svaki kotar i to: na kot. Poreč Kaja Diklić i Viktorija Brajković, a na kot. Tinjan Rafaelić Aleksandar i jedna drugarica koja radi na kot. Čepić, a uputiti će nju i Vikt. Brajković⁴⁷¹ Obl. N.O.O.-prosvjetni odio. (Prema usmenom dogovoru sa drugom A. Hostom Obl. referentom.) Djelokrug rada ovih prosvj. radnika biti će područje jedne općine, koju će im odrediti K.N.O.O, a direktive za njihov rad kao i za rad ostalih prosvj. radnika ovog okruga date su preko svih K.N.O.O-a. Te direktive sastoje se u: održavanju analfabetskih tečajeva nedjeljom i blagdanom poslije podne i to sa manjom grupom tako da rad ne bude primjetljiv neprijatelju, zatim prikupljanje omladine za učiteljski kurs i rad s njome na čitanju i jeziku. Održavati sastanke sa pionirima i omladinom, te uopće koristiti svaku priliku za čitanje naše štampe starijima.

Pod okupatorom rade škole u kot. Umag, o čemu smo upravo primili izvještaj, te ćemo ga odmah za Vas prirediti i poslati. Pročelnik ovog odjela održati će s učiteljima koji rade na tim školama sastanak i o tome podnijeti izvještaj.

Sa učiteljskog kursa vratilo se kućama 5 polaznika. Obavijestili smo nadležne K.N.O.O-e da ih rasporede na svom području na rad u smislu izdatih direktiva.

Za održavanje tjednih prosvj. savjetovanja izdate su upute sa dnevnim redom. Svim K.N.O.O-ima izdate su direktive da paze na rad neprijatelja i reakcije putem otvaranja škola, pa smo tražili da na svaki način zatvore tamo škole gdje ih je okupator nedavno otvorio.

⁴⁶⁹ Vidi bilj. br. 462. To je još jedan dokaz da je „Početnica“ bila u upotrebi.

⁴⁷⁰ Vladislav (Ladislav, Laca...)

⁴⁷¹ Viktorija

III. **Prijedlozi.** Potrebno bi bilo imenovati kot. referente za Tinjan i Poreč. Rad njihov sastojao bi se za sada u obilaženju Opć. i seoskih N.O.O-a i tumačeći važnost prosvjetnog rada i ulogu narodne škole u Federativnoj Jugoslaviji. Oni bi bili od pomoći pročelnicima, s njima bi održavali prosvj. sastanke i pripremali teren za otvaranje škola.

Pošto je položaj općinskih referenata ukinut, a kotarevi Umag i Buje nemaju kot. referenta to predlažemo druga Ribarić Ivana za kot. referenta gornjih kotareva. Imenovani drug svršio je učiteljsku školu u Trstu, i naš 25 dnevni učiteljski kurs, a govori talijanski pa bi privremeno mogao vršiti dužnost kot. referenta za Umag i Buje.

IV. **Nedostaci.** Glavni je nedostatak što škole ne rade, a tome je razlog iznešena situacija, koja onemogućava da škole nastave svoj redoviti posao. Dok ovakvo stanje bude trajalo rad prosvj. radnika sastojati će se u iznešenom pod toč. II.

V. **Prosvjetni odjel** sastoji se od pročelnika i referenta. Drugarica referentica A. Kehler radi bolesti nije mogla podnašati napore koji su bili veliki kroz prošlih mjesec dana pa je stavljena na raspoloženje Obl. N.O.O. Prema usmenom saopćenju ovaj odjel očekuje za referenta druga Peru Žmaka.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pročelnik:
Šestan Josip

|94|

Položaj 2. XII 1944.⁴⁷²

Dragi Tone⁴⁷³

Par dana iza toga kako smo se rastali krenuo sam u Istru da vidim da li se dade nešto raditi i da dadem direktive za rad. Našao sam uglavnom većinom drugova na okupu u Gospodarskom centru i tu smo pretresli situaciju. Utvrdili smo da je nemoguće rad kako smo ga provodili dosada. Centri ne mogu postojati više, nego se može tek pojedinačno nešto raditi. Radi toga treba i ljude raspodijeliti tako da što više koriste i da sebe nekako osiguravaju glavu. Od najborbenijih drugova osnovane su udarne grupe, svatko je odabrao od ostalih najpoznatiji teren, a sav rad se sveo na to da se organizira što više tečajeva na oslobođenom teritoriju Gorskog Kotara. Znaš da sam ja forsirao učiteljske tečajeve. I zaista u prvom planu dolazi učiteljski tečaj. Najprije bi se imao organizirati jedan srednji partijski kurs, a uz njega ili iza njega učiteljski kurs. Ti si dobio već direktive da organiziraš takav jedan kurs, uz ovog riječkog okruga, na kome bi uposlili naše nastavnike. Kad se je dakle rad sveo na održavanje kurseva, to će i tebi biti lakše uspjeti nabaviti sve potrebno za kurs, a to je najprije osigurati ishranu kursa. Vlado⁴⁷⁴ dolazi na Kastavštinu i ti se **odmah**⁴⁷⁵ postavi u vezu s njim tako da vam bude prva briga osiguranje hrane za taj kurs. Vladu ću ja usmeno opteretiti time, ali ti ga tamo drži čvrsto, ne daj se dok ne osigurate sve najpotrebnije i **to što prije**.⁴⁷⁶ Kad bude sve osigurano javi radiogramom na Oblasni komitet KPH za Istru, javi drugu Mati⁴⁷⁷ na O.K. Opatija, Oblasnom SKOJ-u i meni

⁴⁷² ŠMZ. Nesređeno. Rukopis, tinta. U Historijskom arhivu Pazin čuva se kseroks-kopija. Obl. NOO PO - 1944. XII 2.

⁴⁷³ Antun Host — Tone.

⁴⁷⁴ Hreljanović.

⁴⁷⁵ Podvučeno u izvorniku.

⁴⁷⁶ Isto.

⁴⁷⁷ Kršulj.

na Kotar Lovran ukoliko i sam ne stignem tamo već prije. Može se računati na 30-40 polaznika. Treba javiti što prije, da bi se moglo pronaći druge, ako ne bi bilo dosta skojevaca. Organizacija takvog jednog tečaja jedino je što možemo učiniti danas na prosvjetnom polju i to dakle učinimo. Javi odmah kako napreduje organizacija tečaja i sve poteškoće, ali mislim da će dolaskom Vlada biti otklonjene najteže poteškoće - ishrana. Moraš samo paziti na jedno: osim navedenih kurseva u projektu su još dva, i to jedan poljoprivredni, koga će Vlado forsirati i jedan upravni. Nemoj da te „predribljaju“ jer naš kurs dolazi odmah na drugo mjesto po važnosti i značenju.

U koliko trebaš pomoći neka ti pomogne Poščić,⁴⁷⁸ on je negdje na Kastavštini, jer on mora organizirati onaj kurs koji će slijediti iza ovog u Čabru na istom mjestu i istim nastavnicima a polaznici će biti uglavnom iz riječkog okruga. Povežite se i pomazite jedan drugome. Ukoliko bi trebao još pomoći javi i doći ću ja tamo.

Kako sam računao da za Poščićev kurs ne će se naći dovoljan broj polaznika u riječkom okrugu, to sam javio okruzima Pula i Poreč da predvide stanoviti broj polaznika koje bi onda na poziv mogli poslati na kurs tako da ih bude bar za taj kurs dovoljan broj. Usput sam im dao upute da ne zapuste prosvjetni rad nego neka na bilo koji način narodni učitelj nešto rade s narodom i djecom. Buzdona sam pozvao da dođe do mene ili pak tebe ako mene ne bi mogao naći i njega ćemo zaposliti ili na kursu ili još bolje poslati ga ZAVNOH-u, da ga on uposli budući da ga u Istri nije moguće uposliti. Međutim na putu na stanici 4 našao sam Brozovića koji bježi iz mjesta a da se nije ni dogovorio s pročelnikom — Fumicom⁴⁷⁹ nego joj je naknadno pisao pismo. Poslati ga natrag nisam mogao, jer se je Okružni rastepao kuda koji nego sam mu rekao neka se javi kod tebe i ti ga uposli na tečaju da ne gubi vrijeme po Kastavštini, neka ti pomogne kod organizacije tečaja, pa kad se bude malo sredilo vratit ćemo ga na dužnost. On mi je pripovijedao da je Buzdon već prije krenuo da se nađe sa mnom pa da ga se pošalje u ZAVNOH a s njime se nalaze Kružić,⁴⁸⁰ Švicer⁴⁸¹ i Anka.⁴⁸² Dakle četiri i Brozović pet, a može se očekivati i još netko. Kako je to previše nastavnika za jedan kurs to će biti najbolje da s Buzdomom načinimo ono što on hoće - u ZAVNOH, ako zaista želi i hoće, jer za njega će se naći mjesta kasnije u Istri, ali ako neće ostati u Istri bolje da već danas ide preko. Na tečaju bi ostala trojica. Odaberi najbolje. Mislim: Kružić, Švicer, Brozović, dok bi Anku *zasada*⁴⁸³ dodali kao pomoćnu silu jenom od tečajeva tako da stvarno budu 4 nastavnika. Međutim ostali tečajevi trebat će po jednog predavača za hrvatski jezik, pa se taj suvišak može rasporediti tim drugim tečajevima. Samo pazi na jedno na srednjepartijski kurs ići ćemo ti i ja i onda bismo mi tamo predavali jezik. Trebat će dakle po jedan nastavnik za poljoprivredni i upravni tečaj. Kotaru Labin javio sam da drugaricu Pirih⁴⁸⁴ otputi u ZAVNOH a na okrug Poreč sam pisao za Dorčića⁴⁸⁵ da ćemo riješiti njegovu stvar onda kad Žmak⁴⁸⁶ dođe na okrug, jer Pere još nije otišao na dužnost, o tome sam također pisao okrugu Pula. Modrušan⁴⁸⁷ je u bunkeru.

O našem prebacivanju i putu neka ti priča Vlado. Bili smo cijelo vrijeme zajedno, pa i sada smo kad on vizavi mene traži uši u svojoj vunenoj maji.

⁴⁷⁸ Boris, pročelnik Ok. NOO za Rijeku.

⁴⁷⁹ Fedel. Vidi bilješku br. 426

⁴⁸⁰ Ivan.

⁴⁸¹ Aleksandar. Vidi bilj. br. 379

⁴⁸² Kehler.

⁴⁸³ Podvučeno u izvorniku.

⁴⁸⁴ Teodora (Fedora). Vidi bilješku br. 382.

⁴⁸⁵ Vladislav (Ladislav).

⁴⁸⁶ Pere (Petar).

⁴⁸⁷ Anton (Tone).

Preporučam Ti ponovo kako smo dogovorili, **što prije i što bolje organiziraj tečaj.**⁴⁸⁸ Vlado će ti pomoći. **To neka ti bude jedina brig.**⁴⁸⁹

Drugarski pozdrav
Milutin Ivanušić

P.S. ako treba novaca, neka Ti ih dade Vlado.

Uredi da poštu za Prosvjetni odjel na stanici 12 preadresiraju i šalju **na Kotar Lovran za Ivanušića,**⁴⁹⁰ da ne bi lutala po Istri. Ili je ti drži pa mi je pošalji.

,95;

Oblasni NOO za Istru

Prosvjetni odjel⁴⁹¹

Br. 262

27. XII 1944.

Odjelu narodne prosvjete — ZAVNOH-a⁴⁹²

Dana 15. XII poslali smo Vam kraći izvještaj o prilikama u Istri. Izvještaj je bio sastavljen na brzinu i bez podataka, jer se do podataka nije moglo doći. Međutim svaki dan javljaju se novi problemi koje treba riješiti, da bi se bar nešto učinilo za budućnost prosvjetnog rada u Istri. Tako se sada radi na organizaciji drugog učiteljskog tečaja u Čabru, ali što je još važnije, treba uposliti prosvjetne radnike koje imamo u Istri. Neki nastavnici već su se prebacili u Gorski Kotar⁴⁹³ i njih će se lako rasporediti ali se postavlja pitanje što će se s narodnim učiteljima koji su ostali u Istri, a raditi ne mogu. Stoga smo mišljenja da se ti učitelji povuku na oslobođeni teritorij, gdje bi ih trebalo uposliti kao samostalne učitelje ili bolje kao asistente — pomoćnike stručnim učiteljima ili bi trebalo organizirati na Vašem teritoriju neki napredni tečaj za te istarske narodne učitelje. Ti bi učitelji tako sticali praksu, a što je najvažnije naučili bi književni jezik, koga ne poznaju.

Molimo Vaše mišljenje po toj stvari, pa ako je potrebno moglo bi se i usmeno uglati i raspraviti sve pojedinosti. Najhitniji odgovor molili bismo na adresu: **Učiteljski tečaj — Čabar.**⁴⁹⁴

S.F. — S.N.

M.P.⁴⁹⁵

Pročelnik:
Milutin Ivanušić

⁴⁸⁸ Podvučeno u izvorniku.

⁴⁸⁹ Isto.

⁴⁹⁰ Isto.

⁴⁹¹ AH ZAVNOH Sig. 7991 (PO ZAVNOH-a br. 137/45). Rukopis, tinta, 1 list, 1 stranica. Kserokskopija u HA Pazin, Oblasni NOO za Istru PO br. 262/44. U gornjem desnom uglu dopisano je tintom „broj 137/30. I. 45“ a u donjem lijevom uglu nalazi se naznaka „Odgovorila Anica“.

⁴⁹² Izvještaj nismo uspjeli pronaći.

⁴⁹³ Vidi dok. br 94.

⁴⁹⁴ Podvučeno u izvorniku.

⁴⁹⁵ Pečat okruglog oblika sa zvijezdom petokrakom u sredini i natpisom uz rub „OBLASNI NARODNO OSLOBODILAČKI ODBOR ZA ISTRU“.

Z A V N O H Odjel narodne prosvjete

I Z V J E Š T A J

Pred mjesec dana pod brojem 257 poslali smo tom odjelu kratak izvještaj o prosvjetnim prilikama u Istri i o organizacionom stanju.⁴⁹⁷ Cijeli izvještaj bio je sastavljen uglavnom kao što je bilo i naglašeno na temelju usmenih informacija jer u to vrijeme ovaj odjel nije imao nijednog službenog izvještaja a teren je bilo teško gotovo nemoguće obilaziti, da bi se na svakom okrugu moglo točno utvrditi stanje prosvjete. Međutim silom prilika okružni prosvjetni referenti Pula i Poreč morali su napustiti svoja mjesta i doći na oslobođeni teritorij Gorskog kotara u Čabar gdje se je održavao učiteljski tečaj i gdje se je nalazio referent ovog odjela drug Host. Pročelnik ovog odjela nalazio se je još uvijek na terenu kotara Lovran. Tamo su drugovi referenti sastavili podnijeli svoje izvještaje na temelju kojih sastavljamo jedan dio ovog izvještaja radi čega ćemo se morati vratiti unatrag u izlaganju da dobijete sliku stanja prosvjete prije sveopće neprijateljske ofenzive u Istri i kako su se redali događaji i mijenjalo stanje prosvjetnog rada u pojedinim okruzima.

Okrug Pula: U toku mjeseca oktobra 1944. na području Okružnog NOO za Pulu radilo je 40 škola, i to šest škola u Kotaru Žminj, 18 škola u Kotaru Prodol, a 16 u kotaru Labir.⁴⁹⁸

Već pod konac mjeseca mnoge su škole prestale redovnom obukom radi sve češćeg dolaženja bande u dotična sela na glavnijim cestama. Učitelji-ice ostali su i dalje na svojim mjestima organizirajući ambulantske škole čitajući našu štampu na večernjim sastancima, pomažući u radu seoskim NOO-ima, organizirajući omladinu itd. prema već prije danim direktivama Prosvjetnog odjela Oblasnog. U mjesecu novembru redovito je radilo vrlo malo škola i to u selima koja su bila najudaljenija od glavnih prometnih cesta i u kotaru Labir gdje su gotovo sve škole radile do 15. novembra a uz njih i tečajevi za odrasle.

U drugoj polovici mjeseca novembra u Istri se nagomilalo toliko neprijateljskih garnizona gusto postavljenih sa posadama od 200 do 800 vojnika da je rad postao nemoguć jer je banda danomice izlazila iz svojih garnizona i pljačkala bliža i daljnja sela. Čak su se i centri morali razići budući da se je znalo bježati dnevno i po dva

⁴⁹⁶ HAP, Obl. NOO za Istru, PO br 25/45. Rukopis, tinta, 6 listova, 7 stranica, laminirano. Tone Crnobori u: Preporod, n.dj., str. 63 citira taj dokument koji se nalazio u Muzeju narodne revolucije Istre, Pula. To je učinio i u raspravi: Prosvjetna djelatnost u vrijeme NOB-e na području općine Labir, *Radnički pokret i NOB Labirštine*, Rijeka 1980. str. 405. Međutim, kustos Muzeja, prof. Davor Mandić, tvrdi da dokument ne postoji u Muzeju i da se radi o pogrešnoj signaturi. Kada se usporede dijelovi dokumenta koje navodi T. Crnobori s mjestima iz ovdje objavljenog dokumenta vidi se da je T. Crnobori imao uvid u originalni izvještaj koji se ponešto (uglavnom stilski) razlikuje od ovog izvještaja koji je ustvari koncept tog dokumenta.

⁴⁹⁷ Isti izvještaj M. Ivanušić spominje u dopisu ZAVNOH-u od 27. XII 1944. (Vidi dok. br 94). Da je on zaista došao do ZAVNOH-a može se zaključiti i na osnovi odgovora Odjela za narodnu prosvjetu ZAVNOH-a od 17. I 1944. (kopija u IHRPH), međutim dokument nismo uspjeli pronaći.

⁴⁹⁸ Vidi dok. br. 85.

puta. Najdulje se ipak prosvjetno radilo u kot. Labin Salakovo⁴⁹⁹ selo gdje se održavala redovito obuka do 15. XII i u večer analfabetски tečaj. Tamo se još sada nalaze učiteljice na svojim mjestima i spremne su nastaviti prosvjetnim radom čim se smanji neprijateljski pritisak, koji se zadnje vrijeme često ponavljao na kotaru Labin u namjeri da skrši taj najbolji kotar u Istri.

Okrug Poreč. Otkad se formirao okružni NOO Poreč fuzijom okruga Pazin i Buzet 28.IX 1944. situacija se svakim danom pogoršavala. Neprijatelj postavlja nove garnizone u kot. Buzet i kot. Motovun. U toku mjeseca oktobra i novembra čini nekoliko pravih ofenziva u cilju da pohvata naše centre i V.P.S. Pljačka i odvodi ljude na rad. Osim toga neprijatelj izlazi svakodnevno iz svojih garnizona u manjim grupama i tako ometa svaki rad. U cijelom okrugu bilo je otvoreno 12 škola koje prestaju raditi u toku mjeseca oktobra. Rad sa pionirima nastavlja se povremeno, ali naskoro i taj prestaje. O nekim savjetovanjima na kojima bi se skupilo više drugova ne može se ni govoriti, jer se mjesto i vrijeme nije moglo unapred fiksirati, što bi bilo svakako potrebno. To se je nadoknađivalo obilaženjem po terenu pročelnika i referenta.⁵⁰⁰

Okrug Rijeka.⁵⁰¹ Neki kotarevi tog okruga bili su dugo vremena na miru i neprijatelj nije uopće dolazio u neke općine 3 do 4 mjeseca. Međutim organizacija prosvjetnog rada u tom okrugu stalno je šepala već od samog početka. Bivši pročelnik slabo se brinuo za prosvjetni rad, budući da je bio zadužen drugim poslom, referenta nije bilo. Novi pročelnik Boris Pošćić prihvatio se nešto zdušnije posla, ali bilo je već prekasno. Neprijatelj je počeo sa svojim ofenzivama, koje traju neprestano do danas. Prije ofenzive pokušavalo se prosvjetno raditi, tj. otvoriti školu u Brseču i ambulantska škola radila je u općini Veprinac.⁵⁰² U kotaru Kastav radilo je 6 škola,⁵⁰³ ali radi otvaranja novih garnizona i pojačane akcije neprijatelja moralo se prestati sa radom.

Općenito u Istri situacija se pogoršala. Neprijatelj šalje na teren tzv. putujuće bataljone, znajući da nema naše vojske nesmetano se kreće po najmanjim zaseocima u koje ga prije nije bilo nekoliko mjeseci, a danas dolazi dnevno. O tome je bilo govora već u prošlom izvještaju i mogao bi ponoviti cijelu situaciju u pogrešnoj formi, jer smo u Istru dobili „nove goste“ iz Like — četnike a reakcija ide paralelno s neprijateljskim akcijama ubacujući različite parole da pokoleba i dezorganizira naš narod.

Organizaciono stanje i pitanje nastavnčkog kadra.

Ovaj odjel još uvijek broji dva člana: pročelnika i referenta druga Hosta.⁵⁰⁴ Već duže vremena nije imao veze s odjelima Okruga, radi pokretljivosti centra i poteškoća u pismenom izvještavanju. Konačno smo morali centar odjela (morali smo) prenijeti na oslobođeni teritorij u Gorski Kotar u Čabar, gdje smo se smjestili uz učiteljski kurs, u koliko on bude radio. Ne bude li otvoren novi učiteljski tečaj morat će se ovaj odjel raspasti tako da će referent, koji bi inače radio kao nastavnik na tom tečaju, otići u vojsku — u diviziju, a isto tako i pročelnik u koliko u dčgovoru sa drugovima iz Oblasnog NOO ne dobije neki drugi posao ili zadatak ili će se smjestiti uz neku ustanovu, tako da bi ipak mogao voditi i dalje kontrolu nad mogućnostima prosvjetnog rada u Istri. O tome ćete biti pravovremeno izviješteni.

Prosvjetni odjel Okružnog NOO Pula već u novembru izgubio je svaku vezu s taj-

⁴⁹⁹ Salakovci.

⁵⁰⁰ Vidi dok. br. 93.

⁵⁰¹ Ispred riječi „Neki“ stoji precrtano „Imao je mogućnosti“.

⁵⁰² Vidi dok. br. 83.

⁵⁰³ Usporedi s podacima iz dok. br. 91.

⁵⁰⁴ Antun.

ništvom Okruž(nog) NOO-a, jer je svaki član NOO-a radi veće sigurnosti otišao na svoju stranu, osim toga bio je Prosvjetni odjel procijenjen od neprijatelja na jedan milijun lira za žive ili mrtve članove odjela te arhivu. Radi toga koncem novembra referenti su arhivu odjela dobro sakrili i krenuli za Kastavštinu. Referent Marijan Buzdon stigao je do Čabra, gdje je nešto ( )⁵⁰⁵ dok ga nismo u dogovoru s Prosvj(etnim) odjelom Gor.Kotar uputili u Delnice da radi na njihovom učiteljskom tečaju, međutim doznajemo da je namješten kao nastavnik u Srp(skim) Moravicama na gimnaziji. Drugi referent drug slavko Brozović izgubio (se) za vrijeme rastrelamenta i ne možemo doznati gdje se nalazi. Njega je tražila divizija i čim ga pronađemo uputit ćemo ga tamo. Kotarski referenti kotareva Žminj i Prodol ostali su u Istri i njih smo pozvali na oslobođeni teritorij,⁵⁰⁶ dok je kot. ref. Labin drugarica Davorica Širola došla već do nas. Mi smo je postavili na raspolaganje Okruž(nom) NOO Gor(ski) Kotar koji ju je namjestio za učiteljicu u Turke kotar Delnice.

Pročelnik Prosvjet(nog) odjela Okruž(nog) NOO-a Pula ostala je na terenu, više u bunkeru i kako čujemo bolesna je na plućima.⁵⁰⁷

Oba prosvjetna) referenta Okruga Poreč: drug Ladislav Dorčić i drug(arica) Anka Kehler došli su također na oslobođeni teritorij, budući da se nismo mogli održati više na terenu svog okruga. Drug Dorčić se nalazi kod nas u Čabru gdje čeka početak novog učit(eljskog) kursa na kome bi predavao. Ne bude li tečaja uputit ćemo ga na raspolaganje Okrugu G.K. ili Primorje. Drugarica Anka Kehler boravila je neko vrijeme u jednom selu Gor(skog) Kot(ara) na što se je sama stavila na raspolaganje Okrugu G(orski) K(otar) i danas radi na gimnaziji u Srp(skim) Moravicama. Drug Pero Žmak koji je bio određen za referenta Okruga Poreč nije se uopće dospio javiti na novu dužnost i nalazi se negdje u kotaru Pula. Njega smo pozvali također ovamo da bi ga uputili u diviziju koja traži spremne učitelje za prosvjetni rad po brigadama. O kotarskom referentu kot(ara) Motovun Vilku Paškvanu ne znamo ništa pozitivno. Javili smo neka se pronađe i uputi do nas pa bi i njega poslali u vojsku na prosvjetni rad. Referenta kot(ara) Buzet drugaricu Zorku Diklić uhvatila je banda i odvela u Trst. Referenta kotara Pazin Nefata⁵⁰⁸ pozvali smo za rad u vojsci. Pročelnik odjela drug Šest(an) ostao je na terenu gdje radi politički kao predsjednik JNOF-e.⁵⁰⁹

Okrug Rijeka ostao je uglavnom organiz(aciono) nepromijenjen. Pročelnik, drug Boris Poščić zamijenjuje tajnika Okruž(nog) NOO-a dok je novi referent drug Čiković⁵¹⁰ uglavnom bolestan na Kastavštini i još se nije zapravo ni uputio u posao. Drugarica Večerina kot. ref.⁵¹¹

Nastavnici učiteljskih tečajeva povukli su se svi iz Istre osim druga Modrušana⁵¹² koga smo također pozvali ovamo. Drug Kružić⁵¹³ je otišao na dalmat.-primorske otoke da izvidi mogućnost otvaranja učit. tečaja na otocima jer smo čuli da i Okruž. za Hrv. Primorje drži učit. tečaj na otocima i da je pitanje prehrane riješeno time što se hrana može dobiti za novac. Od njega očekujemo svaki čas neku obavijest. U koliko mu ne uspije organizirati dolje, a ovdje ne otvorimo novi tečaj odlučili smo i njega staviti na raspolaganje našoj 43. diviziji. Drug A.Švicer otišao je na svoju novu duž-

⁵⁰⁵ Očito je da tu nešto nedostaje, međutim tako stoji u konceptu izvještaja.

⁵⁰⁶ Tone i Milka Crnobori.

⁵⁰⁷ Fumica Fedel. Vidi bilješku br. 426.

⁵⁰⁸ Ivan. Vidi dok. br. 88.

⁵⁰⁹ Šestan Josip.

⁵¹⁰ Josip.

⁵¹¹ Tako stoji u izvorniku. Ivanka, referent KNOO-a Kras.

⁵¹² Antun (Tone).

⁵¹³ Ivan.

nost u Delnice⁵¹⁴ drugarica K.Lukić — Maša također,⁵¹⁵ samo što smo joj dali još 10 dana dopusta. Drugarica Kata Lazić ostaje u Delnicama na gimnaziji kao predavač za ruski jezik. Drug Medanić⁵¹⁶ ostaje još s nama pa u koliko ne bude novog kursa ili nam bude nepotreban dat ćemo ga na raspolaganje Okruž.G.Kot. jer je već sada u Čabru zadužen za pučko sveučilište i tu bi kanio ostati.

Ostale prosvjetne radnike bilo da su stručni ili pomoćni kanimo također povući iz Istre da nam ih ne bi pohvatala banda kao što je već slučaj sa jednom drugaricom u kot. Labin. Stručne radnike lako ćemo smjestiti nekud dok smo za pomoćne — narodne učitelje dopisom od 28.XII 1944. pod brojem 262 tražili od vas upute i savjete i pomoć.⁵¹⁷ Mislimo da bi nekoje trebalo poslati na neki dulji kurs budući da su svi oni svršili uglavnom kraće kurseve, nekoji bi mogli ipak raditi samostalno, dok bi nekoje dobro samo postaviti na neku školu uz dobrog stručnog učitelja da samo slušaju i promatraju kako se radi. Time bi u novoj sredini učili jezik i sticali nova znanja. Dok ne dobijemo odgovor od Vas da je moguća neka od ovih kombinacija i da postoje uvjeti za smještenje nećemo pozivati drugove iz Istre da se ne bi dogodilo da dođu ovamo i onda ostanu viseći u zraku i gledajući po Gor. Kotaru.⁵¹⁸ Prosvjetni odjel Okruž. NOO za Gor. Kotar izjavio je da može primiti 10 naših svršenih kursista sa ovog tečaja u Čabru. Desetoro smo ih i poslali njima od kojih će neke postaviti za pomoćne učitelje a neke uzeti na svoj učitelj. kurs koji će trajati 5 mjeseci. Oni bi nam bili primili još drugova ali kažu da je pitanje prehrane kod njih vrlo teško i sela neće da hrane redovite učitelje a kamoli bi još pomoćne učitelje koji ne bi radili nego bi samo asistrali. Zato računamo da u vezi s Vama prebacimo te drugove u neke druge okruge gdje pitanje prehrane nije tako akutno.

Učiteljski tečajevi. Osim redovitog školskog rada i večernjih analfabetskih tečajeva glavno težište prosvjetnog rada bili su učiteljski tečajevi. Njima se polagala puna pažnja, jer se znalo da znače vrlo mnogo za budućnost prosvjetnog rada u Istri. Tečajevi su se održavali pod različitim okolnostima, ali oni su ipak izbacili stanoviti broj narodnih pomoćnih učitelja, koji su teškom mukom svladavali građu osjećajući i sami nedostatak znanja i iskustva. Ipak se većina njih na praksi pokazala vrlo dobro, narod ih je zavolio jer su ozbiljno shvatili svoje zvanje, neustrašivo su vršili svoje dužnosti i skromno snosili sve teškoće. Vrijedno je zabilježiti i ovu sličicu: U Tupljaku je stalno radila škola i večernji tečaj koji je mogao raditi samo kad je bilo mjesečine jer drugoga svjetla nije bilo u selu. Međutim Njemci su došli u Čepić. Kroz lug to je sasma blizu jedno do drugoga. Kot(arski) referent došao je drugarici učiteljici i začuđeno zapitala kad ju je vidjela da i dalje drži školu. „Drugarice, pa Nijemci će proći“. A ona je hladno odgovorila „Pa još nisu tu“: i nastavila radom.⁵¹⁹

Zadnji učiteljski tečaj koji je održan u Istri na teritoriju Okruga Pula bio je 14. no-

⁵¹⁴ Rješenjem Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a, Aleksandar Švicer imenovan je za upravitelja gimnazije u Delnicama.

⁵¹⁵ Rješenjem Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a, Katarina Lukić — Maša postavljena je za referenta Prosvjetnog odjela Okružnog NOO-a Prokuplje.

⁵¹⁶ Vladimir

⁵¹⁷ Vidi dok. 95.

⁵¹⁸ Odjel narodne prosvjete ZAVNOH-a, svojim dopisom od 17.I 1945, obavijestio je PO Obl. NOO-a za Istru: „U dogovoru s Okružnim NOO-om za Prokuplje odlučeno je da 8 narodnih učitelja možete uputiti direktno na Kotarski NOO Žumberak, a 7 uputite u Okružni NOO Prokuplje [...]da vrše praksu kod iskusnijih nastavnika.

Sve ostale (koliki bi to mogao biti broj?) uputite na Okružni NOO Banija. Mi mislimo **na kasnije potrebe vaše oblasti i vršimo propagandu** za rad u Istri“ (Prijepis dok. u HAP. Obl. NOO za Istru PO 1945. I 17).

⁵¹⁹ U izvorniku kojega je T.Crnobori koristio iz Muzeja narodne revolucije Istre u Puli (u daljnjem tekstu

vembra ujutro napadnut od bande.⁵²⁰Zgrada tečaja zapaljena i škola demolirana. Ipak se i taj tečaj može smatrati svršenim, jer je započeo 5.X 1944. trebao je trajati 45 radnih dana s predkursom, dok je trajao svega 37 radnih dana. Na prijemnom ispitu od 45 kandidata zadržano ih se svega 30. Najveći mogući broj za ondašnje prilike. Od tih polaznika 20 ih je s uspjehom završilo tečaj, jer ih je već 7 otpalo iz pretkursa.⁵²¹ Rad na tečaju odvijao se pod teškim okolnostima. Banda je često krstarila po okolnim selima te je tečaj bio prisiljen da svakom tom prilikom prekine nastavu. Najveći prekid rada trajao je jednom 3 dana dok su ostali prekidi trajali od 1 do 5 sati. Usprkos tome moral učenika kao i nastavnika bio je na visini. Đačka je zajednica radila i zidne su novine izlazile. Spavalo se u šumi u slamnatim bajtama.

Tabelu o kvalifikaciji pojedinih polaznika ne možemo poslati budući da se ona nalazi s ostalom arhivom u bunkeru u Istri.

Drugi učiteljski tečaj održavao se na oslobođenom teritoriju Gorskog kotara u Čabru. Organizaciju tog tečaja potakla je drugarica Anica Rakar, član vašeg odjela, kad je putovala u Istru.⁵²² Međutim taj tečaj od samog početka postavljen je na posve pogrešan temelj. Omladina je trebala preko drugarice Radmile organizirati i brinuti se za taj tečaj. Drugarica je Radmila bila u međuvremenu premještena i tek onda se uvidjelo da je trebalo raditi preko NOO-a. Još nije bilo kasno pomoći se moglo, ali izgleda kao da kod mjerodavnih članova Okruž. NOO-a nije bilo razumijevanja za taj naš pothvat. Bilo bi opširno iznositi cijeli historijat jedno je očito — tečaj je životario. Nastavnici i polaznici bili su više gladni nego siti a pod tim okolnostima ne da se raditi i učiti. Danas je takvo stanje da je teško pozivati nekoga na odgovornost i dokazati mu krivicu, ali čim se stanje popravi morat će se istražiti na kome je krivica za ovakvo stanje koje je vladalo skoro 2 mjeseca. Da bude ironija još veća došlo je u Čabar 11 polaznika za upravno sudski kurs i oni su ovdje čekali nastavnike iz ZAVNOH-a — cijeli mjesec dana — svakako na teret učiteljskog tečaja, koji je na račun toga dobivao samo obećanja.

Radi kratkoće izvještaja o samom tečaju šaljem vam jedan duplikat izvještaja koji je poslan Okruž. NOO-u Rijeka uz neke napomene. Iz satnice se vidi raspored sati na pojedine predmete nije bio ispravan. Dok se računu dalo 5 sati, povijesti su ostala samo 3 sata. Radi toga je zaostatak kod povijesti bio velik i zadnji momenat morao je drug Švicer preuzeti povijest, povećati satove da bi završio građu. U točki 7 hoće izvještaj nekako opravdati odgovorne članove Okruž. NOO-a, ali stvari stoje onako kako sam prije iznio i tek nešto se može opravdati neprijatelj. upadima i slabim vremenom i to ono zadnje vrijeme, a nikako za doba lijepih vremena i relativno mirne situacije.

I mi smo mišljenja (prema točki 9) da bi trebalo produžiti naše tečajeve i da tečaj od 15 dana nedovoljan ali prilike su nas silile na takve tečajeve, dok danas možemo već računati na dulji tečaj, jer bismo ga držali na oslobođenom teritoriju i izvor polaznika postao je ograničeniji kad se nalazimo daleko od terena. Potrebe pak nas još i danas sile da produciramo što više pomoć. učitelja, čime mislimo na sutrašnjicu. Tako smo mislili i sada držati čak 2 tečaja u Gor. Kotaru, a kad tako muku mučimo

---

MNRI) stoji: „U T. je škola stalno radila, a večernji tečaj na mjesečini, jer drugoga svjetla nije bilo u selu. Međutim, Nijemci su postavili svoj garnizon u Č. (Čepić, n.a.) u neposrednoj blizini sela T.Škola je ipak radila. I kad je došao kotarski prosvjetni referent k drugarici i začuđeno zapitao: 'Drugarice, pa Nijemci će doći!', ona je hladno odgovorila: 'Ali, još nisu ti!' i nastavila radom.“ (Preporod, n.dj. str 405).

⁵²⁰ Vidi bilješku 412.

⁵²¹ Vidi dok. br. 81.

⁵²² Vidi dok. br. 67.

da organiziram i jedan novi tečaj pa bilo gdje na oslobođenom teritoriju.⁵²³ Radi toga smo i poslali druga Kružića na primorsko-dalm. otoke da razvidi mogućnosti otvaranja dolje tog tečaja, jer smo čuli da se je Okruž. za Hrv. Primorje preselio dolje i da oni čak i jedan učit. tečaj drže tamo. Problema nabave hrane kažu da nema jer se hrana može kupiti. Međutim drug se Kružić ne javlja već 15 dana a mi čekamo u nezvjesnosti hoćemo li moći bar negdje započeti ili ćemo učiniti onako kako sam već spomenuo naprijed. Ne može se ni pomišljati držati tečaj pod okolnostima kako se je držao ovaj sadašnji.

Razno: Našu ste „Početnicu“ dobili. Znatiželjni smo na Vaše mišljenje o toj Početnici, jer do sada gotovo i nismo dobili nikakvih kritika. Osim usmenih primjedaba samo radi jedne stvari o kojoj smo i očekivali kritiku, a to je uzimanje najedamput velikih i malih slova, pisanih i tiskanih. To je uglavnom rađeno radi tehničkih prilika, pomanjkanja papira. Konačno mora se pretpostaviti da će ona biti namijenjena velikom broju analfabeta — starijim ljudima. Tekstovi su također malo preteški. To je prvi pokušaj a morao je biti već gotova pred 8 mjeseci. Talijan(ska) početnica početak će (se) također sada izrađivati da imamo i nju spremnu.⁵²⁴

Iz naše štampe vidjet ćete da i naše reakcionarno svećenstvo štampa neku Početnicu za Istru i kalendar, u Trstu. Čim dobijemo koji primjerak poslat ćemo Vam ga.

Nekoja Vaša pisma i direktive dobivamo redovito i zasada možemo ih samo studirati, razrađivati i spremati za primjenjivanje kad se vratimo na rad u Istru. Za taj rad bila bi nam potrebna Barbalićeva knjiga: Hrv. (atsko) školstvo u Istri. Mi ne možemo nikako nabaviti tu knjigu a Vi ćete lakše doći do nje. Ostala je sigurno u kakvoj biblioteci. Molili bi da nam je pošaljete što prije.

Pročelnik:
[Milutin Ivanušić]⁵²⁵

|97|

Oblasni NOO za Istru
Prosvjetni odjel⁵²⁶
Broj 32
21. I 1945.

Druže Erosu,⁵²⁷

Kad smo se zadnji puta vidjeli razgovarali smo o talijanskoj Početnici i ti si mi obećao da ćeš u dogovoru s drugom⁵²⁸ koji je radio s Danjušom hrvatsku Početnicu

⁵²⁴ Vidi dok br. 97.

⁵²⁵ Paraf.

⁵²⁶ MNIRI, Obl. NOO za Istru — 338/45. Rukopis, tinta, 1 list, 2 stranice. U gornjem desnom uglu autor dopisa — Milutin Ivanušić dopisao je: „Pazi! Glavni su prigovori našoj Početnici što je preteška: velika i mala slova, pisana i štampana zaista je za djecu malo preteško sve najedamput, a i učitelj mora biti vrlo dobar i sposoban da može djeci dati sve to. Vi nastojte pojednostaviti i olakšati talijansku, jer i tekstovi su preteški u hrvatskoj“.

⁵²⁷ Eros Sequi.

⁵²⁸ Luciano Magone — Bernardi, učitelj, antifašist iz Rijeke (Vidi: Josip Č i k o v i ć, Istarska „Početnica“ 1944, *Pazinski memorijal* br. 9, Pazin 1979. str. 379-384).

⁵²³ Izvornik kojega je koristio T. Crnobori nešto se razlikuje i u tom dijelu teksta: „Danas možemo već računati na dupli tečaj, jer bismo ga mogli držati na oslobođenom teritoriju. Izbor polaznika postao je ograničeniji kad se nalazimo daleko od terena. Neki su kotari iscrpljeni, pa je dobar izbor teško vršiti. Misao na sutrašnjicu sili nas još danas da produciramo što više pomoćnih učitelja. Tako smo mislili da ćemo moći održati čak dva tečaja u Gorskotom kotaru.“ (Preporod, n.dj. str. 60).

početi polako sastavljati tu talijan. Početnicu. Ovih dana dobili smo ponovni upit iz ZAVNOH-a što je s talijanskom Početnicom i iz pisma se vidi da bi bilo vrlo dobro kad bi ta Početnica bila gotova i štampana. Politički bi to značilo vrlo mnogo za samu Istru, a izgleda da bi i ZAVNOH-u dobro došla kao dokument s kojim bi mogao suzbijati jaku talijansku reakciju i pred Saveznicima pokazati da mi nijesmo samo na riječima za ravnopravnost nacionalnih manjina nego da to pokazujemo i djelima. Ali što da ti dalje pričam, shvatit ćeš i sam važnost i značenje tog rada i ozbiljno se prihvatiti posla da bude što prije gotovo. Javi mi što ste učinili i kako napreduje pa bismo je preko ZAVNOH-a mogli čak štampati negdje u Italiji ili na oslobođenom teritoriju. Javi se stoga što prije. Kako ti inače? Mi ovdje u Čabru dobro samo ne znamo koliko ćemo moći ostati ovdje radi hrane.

Šaljem tebi ove Popratnice a ti ih predaj kome treba. Toliko da ne trošim novu kovertu kojih nemamo.

Drugarski pozdravi drugovima, osobito Tebi i Fići šalje

Ivanušić (Milutin)

Drugu Dušanu pisao sam također o toj Početnici pa će on možda s Tobom govoriti o tome.

M(ilutin) I(vanušić)

Ako negdje možeš nabavi nam za odjel ove talijanske knjige:
Cotone (?): *Historia della scuola in Istria da Augusto a Mussolini*
XXX: Guida per servizii scolastici — Trieste 1934.

[98]

IZVOD IZ ZAPISNIKA SA SASTANKA OBLASNOG NOO-a ZA ISTRU ODRŽANOG U DELNICAMA 5.II 1945.⁵²⁹

„... 5) **PROSVJETNI ODJEL:** Iznaša drug Ivanušić, pročelnik odjela:

Na tom polju nema više nikakove mogućnosti rada u Istri. Posljednja škola koja je radila bila je na kotaru Labin u selu Selahavci⁵³⁰ do 15.XII 1944. god. kao i nekolicina večernjih tečajeva, koji su također prestali sa radom. Uslijed jakog pritiska neprijatelja nije se kasnije moglo raditi, sve dok se situacija ne promijeni nema nikakve mogućnosti rada na tom polju. Tako je na primjer prosvjetni odjel Okružnog NOO-a Pule izgubio svaku vezu sa tajništvom ovog Oblasnog NOO-a.

Referent Okružnog prosvjetnog odjela Pule drug Buzdon⁵³¹ nalazi se na dužnosti kao predavač na gimnaziji u Srpskim Moravicama. Isto tako nezna se gdje se nalazi referent drug Brozović⁵³² koji je nestao te ga se nemože pronaći.

Referent kotara Žminj, drug Crnbori⁵³³ i njegova drugarica⁵³⁴ ostali su na terenu.

⁵²⁹ AH, ZAVNOH, Predsjedništvo—tajništvo 1945. II 5. Ne samo što je sačuvano relativno malo dokumenata koji govore o stanju prosvjetne službe u Istri 1945. godine, nego su neki od njih i „zagubljeni“ (vidi bilj. br. 496), pa smo u izboru dokumenata koje objavljujemo u ovom prilogu napravili izuzetak i objavljujemo dio zapisnika Obl. NOO-a od 5.II 1945. godine u kojem se govori o stanju prosvjetne službe u Istri i na taj način bar donekle upotpunili sliku stanja te službe u Istri početkom 1945. godine.

⁵³⁰ „Selahavci“ — pogrešno napisano. Radi se o selu Salakovci. Vidi dok. br 96.

⁵³¹ Marijan.

⁵³² Slavko.

⁵³³ Ante (Tone).

⁵³⁴ Crnbori Milka.

Referent drugarica Širola Davorka došla je na teritorij Gorskog Kotara i upućena privremeno na rad u 43. Diviziju.

Okružni NOO Poreč: Privremeni referent tog okruga drug Dorčić Ladislav nalazi se na dužnosti kao predavač pri učiteljskom kursu ovog Oblasnog NOO-a, koji se održava u Čabru. Referent drugarica Kehler Anka nalazi se sada na dužnosti kao nastavnik u gimnaziji Srpske Moravice.

Pročelnik drug Žmak Petar ostao je dolje, te se nezna gdje se nalazi.

Kotar Motovun: Referent drug Paškvan Vilko upućen je na rad u 43. Diviziju.

Kotar Buzet: referent Buzeta drugarica Diklić Zorka i Diklić Kaja su navodno uhapšene po bandi.⁵³⁵

Pazin: Referent drug Nefat,⁵³⁶ nezna se gdje se nalazi.

Okružni NOO Rijeka: referent Poščić Boris, nalazi se na dužnosti kao zamjenik tajnika Okružnog NOO-a Rijeka. Referent Čiković⁵³⁷ nalazi se u bolnici.

Kotar Kastav: referent Srdoč Josip u neprijateljskom uporištu.

Kotar Kras: referent Večerina Ivanka u 43. Diviziji.

Nastavnici tečaja su došli svi na teritorij Gorskog Kotara, izim druga Modrušana⁵³⁸ koji je ostao negdje u Istri i to:

Kružić Ivan, na dužnosti u 43. Diviziji,

Švicer Aleksandar, na dužnosti upravitelja gimnazije u Delnicama,

Lukić Maša, referent Okružnog NOO-a Pokuplje,

Lazić Kata, nastavnik gimnazije u Delnicama,

Medanić,⁵³⁹ nastavnik učiteljskog kursa u Čabru.

Narodni učitelji njih 180 ukupno, pozvani su da se jave prosvjetnom odjelu ovog Oblasnog NOO-a u Gorski Kotar odakle će biti upućeni privremeno na samostalni rad u Pokuplje i Baniju. Nekoje od ovih ulovila je banda i to:

Zorica Pernić,

Turković,

Benaš Ivan,

drug Pađen Branko uputit će se u vojsku.

Održan je zadnji učiteljski kurs u Prnjanima (kotar Prodol) 5/X 1944. god. sa predviđenih 45 dana rada, dok se radi nastale situacije i pošto je isti bio napadnut od neprijatelja moglo održati 37 radnih dana. Od predviđenih 30 drugova otpalo je na predkursu njih 7, dok ih je 20 uspješno završilo kurs.⁵⁴⁰ U međuvremenu održan je kurs na teritoriju Gorskog Kotara (Čabar), koji je započeo 16.XI 1944. god. a završio 12.I 1945. god.⁵⁴¹ Istog je polazilo 27 kursista, dok je istog uspješno završilo njih 21.⁵⁴² Isti je imao dobrih materijalnih rezultata. Od drugova koji su završili kurs ostalo je 4 na radu (privremeno) kao učitelji na teritoriju Gorskog Kotara, dok je 6 drugova upućeno na prosvjetni kurs Okružnog NOO-a za Gorski Kotar u Delnice, koji će trajati 6 mjeseci. 5 drugova upućeno je kući, dok su ostali drugovi ostali na kursu koji će trajati daljnjih 3 mjeseca.

⁵³⁵ Iz zapisnika K.NOO-a Buzet od 31.XI 1944. saznajemo da je Zora Diklić bila kotarski, a Kaja Diklić općinski referent u Buzetu.

⁵³⁶ Ivan.

⁵³⁷ Josip.

⁵³⁸ Ante (Tone).

⁵³⁹ Vladimir.

⁵⁴⁰ Vidi dok. br. 68 i 96.

⁵⁴¹ T. C r n o b o r i u: Preporod, n.dj. str. 59 i 60 navodi da je tečaj započeo s radom 14. XI 1944. i da je trajao do 6. I 1945. god, te da su 11.I 1945. održani ispiti polaznika.

⁵⁴² T. C r n o b o r i u: Preporod, n.dj. str. 60 i 61 daje slijedeći pregled polaznika prvog tečaja u Čabru:

1. II 1945. god.⁵⁴³ otpočeli smo sa novim kursom u Čabru (Gorski Kotar) sa 18 polaznika.⁵⁴⁴

Idući sastanak održat će se u Delnicama, dne 11.III 1945. god.⁵⁴⁵

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M.Đ.⁵⁴⁶

Za tajnika:⁵⁴⁷

Polaznici:

Prezime i ime	Godina rođenja	Mjesto, Kotar	Školska sprema
1. Bašan Marija	1927	Ivulići, Lovran	5 razr.osn.šk.
2. Bašan Milena	1928	Kličići, Kastav	4 razr.osn.šk.
3. Cvetan Marija	1927	Draga, Lovran	5 razr.osn.šk.
4. Dujmović Antonija	1924	Brseč, Lovran	5 razr.osn.šk.
5. Felić Ivanka	1924	Sv. Matej, Kastav	5 razr.osn.šk.
6. Jelušić Miroslav	1928	Rudno, Kastav	5 razr.osn.šk.
7. Klemišćak Ervin	1929	Zamet, Kastav	2 razr.gimn.
8. Kraljić Cvjetka	1923	Podgaće, Kras	5 razr.osn.šk.
9. Kršanac Marija	1928	Sv. Roko, Lovran	5 razr.osn.šk.
10. Lenac Nada	1926	Škurinje, Kastav	4 razr.osn.šk.
11. Lučić Cvjetko	1927	Zorzići, Kastav	2 razr.osn.šk.
12. Martinčić Marija	1913	Veprinac, Opatija	4 razr.osn.šk.
13. Martinčić Nada	1925	Veprinac, Opatija	5 razr.osn.šk.
14. Mejak Marija	1926	Podgaće, Kras	5 razr.osn.šk.
15. Milih Sonja	1929	Srdoči, Kastav	2 razr.gimn.
16. Menjac Josip	1926	Jelušići, Opatija	6 razr.tehn.šk.
17. Premuš Zdenka	1922	Brseč, Lovran	5 razr.osn.šk.
18. Romac Josip	1928	Rijeka, Rijeka	5 razr.osn.šk.
19. Rumac Marica	1923	Opatija, Opatija	5 razr.osn.šk.
20. Sinčić Marija	1923	Prapoće, Kras	5 razr.osn.šk.
21. Stojan Anđelka	1922	Kaštel, Split	5 razr.osn.šk.
22. Sušanj Josip	1923	Brajani, Opatija	5 razr.osn.šk.
23. Širola Stanko	1923	Kudjelja, Kastav	1 razr.učit.šk.
24. Štajduhar Ondina	1927	Rijeka, Rijeka	5 razr.trgov.šk.
25. Šverko Marija	1926	Prapoće, Kras	5 razr.osn.šk.
26. Tancabel Ivanka	1927	Veprinac, Opatija	5 razr.osn.šk.
27. Urh Julka	1916	Crni Potok, Čabar	zanatska škola

⁵⁴³ U izvorniku stoji: „15.I 1945 god“, što je očito štamparska greška.

⁵⁴⁴ T. C r n o b o r i u: Preporod, n.dj. na str 62 navodi slijedećih 25 polaznika drugog tečaja u Čabru: Celestina Mohorić, Danica Srdoč, Marija Šverko, Vida Turak, Ljerka Štrpin, Marija Mejak, Marija Rumac, Marija Žigulić, Mira Kršanac, Marica Cvetan, Olga Bertetić, Milivoj Mulac, Josip Sušanj, Miroslav Jelušić, Zdenka Kinkela, Milojka Laginja, Milka Milohanović, Rudolf Saršon, Petrica Galardić, Vera Valpović, Milan Cerovac, Petrica Vrbanac, Marija Kirac, Ivan Prodan, Anđelka Privrat. Kod izrade tog popisa služio se izvještajem Prosvjetnog odjela Obl. NOO-a za Istru od 29. IV 1945. koji je bio pohranjen u MNRI. (Prema izvaji kustosa muzeja on danas u Muzeju ne postoji). Pojedini polaznici su se uključili u rad kursa nešto kasnije.

⁵⁴⁵ U izvorniku stoji: „11.II 1945 god“. I tu se očito radi o štamparskoj greški. Sastanak Obl. NOO-a za Istru zaista je održan 11. III 1945. god. u Čabru kada je izvršen raspored zaduženja članova prosvjetnog odjela kako slijedi:

1. Host Anton, oblasni referent za srednje i opće naobrazovne škole,
2. Gonan, referent za talijansko školstvo,
3. Magone, preuzeti će talijansko školstvo na Rijeci,
4. Medanić, preuzeti će pomorsku akademiju na Rijeci,
5. Buzdon, organizirati će srednjoškoolstvo na Rijeci,
6. Črnjeka, referent za srednjoškoolstvo u Puli
7. Kružić, preuzeti će organizaciju srednjoškoolstva u Puli,

Dragi družo Milutine,⁵⁴⁹

Tek danas sam primio Tvoje pismo na koje Ti evo odmah odgovaram da ne misliš da sam vas zaista sve zaboravio. Vodio sam o vama uvijek računa i ranije pa to činim i sada. Tvoje me pismo malo iznenađuje i čudi me da mi ne potvrđuješ primitak stvari koje sam vam pred više od mjesec dana poslao. Naknadno sam Ti se opširno javio i naveo sve što sam poslao i tražio da mi to potvrdiš, a evo po Tvom pismu od 12.o.mj. mogu zaključiti da niste ništa ni primili. Kamo su išle svršiti te stvari nepoznato mi je, ali netko bi morao nešto o njima znati. U pismu sam Ti ujedno obrazložio sve zgrade i nezgrade koje sam imao tom prigodom, zato Te molim da mi odmah javiš da li si moguće naknadno primio stvari i moje pismo. Stvar sa vašom ishranom mi je poznata, ali nisam mogao učiniti više od onoga što sam učinio. Da situacija bude još žalosnija došla je ona zbrka sa kursistima. Navodno bilo je objavljeno sa vaše strane da je učiteljski kurs raspušten i da se polaznike zadrži na stanici što smo doznali naknadno kada su se oni nalazili već na putu. K tome su još krenule na put bez moga znanja ili znanja K.N.O.O.-a i jasno da materijal kojega sam pripremio da ponesu sobom ostao je gdje je i bio, ali sam ga naknadno poslao za njima po omladinkama. Bilo je tu žarulja, električne žice, šaltera, konca i nekih drugih sitnica u vrijednosti cirka 40.000:- lira što je po mom računu za neko vrijeme moralo osigurati vašu prehranu. Da taj materijal niste primili držim da nije moja krivnja, ali baš zato treba tu stvar rasčistiti i da konačno saznamo kamo je sav taj materijal nestao. Za njega je trebao znati drug Miro iz K.N.O.O.-a Kastav, jer sam materijal na njega uputio i on ga je morao uputiti vama. Međutim do sada ja ništa još neznam šta je na stvari, a drug Srdoč kada je došao ovamo rekao mi je da je on to uredio i da ćete vi taj materijal konačno primiti. Sada sam tek na čudu jer neznam ni kope ni spade a nalazim se po terenu pa radi slabih veza nemogu ništa konkretnoga poduzeti a sa pismima imam loše iskustvo i ona vam ne bi sigurno olakšala položaj. Danas sam poslao jednog druga u Rovinj gdje se može jeftino nabaviti duhana i on će se ove nedelje vratiti sa 5 kg duhana kojega ću vam nastojati odmah poslati. Poslat ću ga specijalnim kurirom na K.N.O.O. sa pismom da ga na isti način prosljedi na vaše odredište. Poučeni ranijim nezgodama moramo ovoga puta biti na oprezu. Zato molim te stupi sa njima u vezu i postavi pred njih najodlučnije prebačaj, a ja ću sa moje strane lično zadužiti druga Mira koji će lično i materijalno biti odgovoran za točno izvršenje.

Knjige koje me moliš da Ti nabavim nastojat ću, ali trebat će vremena i morat ću zbog njih skočiti do Opatije. Podsjećaš me na moj fah, kojega je nisam zaboravio kao što to misliš, ali imam toliko drugog posla da se zaista veoma malo ili gotovo ništa mogu njemu posvetiti. Naime stvar je u tome da je naš Ok. NOO veoma slab brojčano, broji svega 5 (slovima pet) članova, a posla je more. Tako sam ja još u de-

8. Modrušan, preuzeti će organizaciju srednjoškولstva u Puli,

9. Dodić, preuzeti će oceanografski institut u Rovinju,

10. Dorčić Vladimir, preuzeti će organizaciju srednjoškولstva u Poreču,

11. Raner Katja, preuzeti će organizaciju srednjoškولstva u Pazinu.

⁵⁴⁶ Pečat okruglog oblika. U sredini pečata nalazi se zvijezda petokraka između klasa pšenice i grančice. Uz rub pečata nalazi se natpis: „OBLASNI NARODNO OSLOBODIL|AČKI| ODBOR — ZA ISTRU“.

⁵⁴⁷ Paraf nečítak.

⁵⁴⁸ ŠMZ, nesredeno, rukopis, tinta. Kseroks-kopija u HAP, Obl. NOO, PO, 1945. II 28.

⁵⁴⁹ Ivanušić

cembru preuzeo tajništvo, a snjime i sve odjele tako da sam postao djevojka za sve. Imamo prosvjetu, tajništvo, komisiju za utvrđivanje ratnih zločina, privremeni sam predsjednik Ok. J.N.O.F-a i rješavam sva pitanja po njemu i k tome još i politički rad na terenu. Ako k tome dodam da još moram misliti i na nabavku i prebačaj materijala za kurs onda sam kompletan. Nažalost imam samo dvije ruke i dvije noge pa nemogu stvarati čudesa, ali ipak nekako ide, jer najzad i mora i do konca nema nade da će se šta promijeniti. Na kraju šta se i može u takvim se prilikama nalazimo pa moramo gledati da se snađemo što je moguće bolje. Tako Ti se sada nalazim na kotaru Čepić gdje Ti u obrok dolazi i dva do tri puta patinanje na dan. Sada je doduše malo bolje od kada se povukao garnizon iz Gračišća. Na kotaru Opatija i Lovran bilo je sredinom ovoga mjeseca trke do mile volje, a sada izgleda da se malo umirilo. Kad ću skočiti do tamo znat ću Ti bolje reći kako je svršilo. Tako Ti je kod nas a vi uživate na slobodi. Znaš da bi se skoro zamjenio s Tobom, ali već sam se i na ovo naučio pa me ne boli mnogo glava. Nadamo se da neće ni to više dugo potrajati pa da ćemo se moći na miru barem malo ispuhati. Sigurno se smiješ na to, a imaš i pravo.

Nastojat ću prikupiti podatke koje od mene tražiš te ću Te o istome obavijestiti. Što se tiče narodnih učiteljica za rad na oslobođenom teritoriju veoma je loše. Ni jedna ne radi ništa po prosvijeti već se gube po terenu bez pravoga cilja, ali ni jedna ne pokazuje previše volje za svoj novoizabrani zanat tako da sam sam u sebi zaključio da je prava šteta i gubljenje vremena održavanje samih kurseva od kojih ćemo imati malo koristi kako izgleda. Ne mogu reći da su one krive u svemu ali morale bi imati malo više ljubavi prema svom zvanju kojega su si same izabrale i do kojega su na tako jeftin način došle. Zaista vrijedi ona stara: „Bez muke nema nauke“. Nemaju ni malo osjećaja odgovornosti ni pred onima koji su ih poslali na kurs ni pred narodom zbog kojega su poslani na kurs. Tako sam baš danas razgovarao sa jednom od njih koja se nalazi na stanici kao poštarica. Izgleda da bi radila sve drugo nego ono radi čega je bila na kursu. Malo je čovjeku teško pri duši kada nailazi na takovo nerazumijevanje i na takovu nemarnost. I sam čovjek izgubi svaku volju za bilo koji rad, kada sve to vidi, a što možeš kada nemožeš. Ništa drugo nego jovo na novo. To ti je najbolje rješenje i ujedno i najbolja utjeha. Neke sam pozvao na sastanak za petak pa ćemo vidjeti kako će on ispasti. Obavjestit ću Te naknadno o tome.

Šta je sa Tvojom majkom nije mi poznato, jer nisam na onom terenu bio od onda kada smo bili tamo skupa. Gledat ću da na prolazu nešto saznam pa ću Ti javiti. Tamo je još gore nego što je bilo tako da se na onom terenu uopće ne možeš zadržavati, a da ideš u grad kao što smo to nekada nema ni govora. Što se tiče našeg prijatelja on se je zaista zabarikadiro i neće da čuje o ničemu. Plod njegovog straha, a nije sam ima ih mnogo, previše. Izgleda da je onaj mali pop nekuda nestao i da mu se zameo trag, ali neznam ništa pozitivnoga. Izgleda mi da se situacija i tamo malo popravlja, ali iza ove posljednje trke neznam kako je, bilo je najviše „vlasulja“. Moguće će ih to malo opametiti ili će ih konačno potpuno otupaviti.

Inače samnom nije loše, zdrav sam i po malo radim koliko dospijem i ne mogu se potužiti na ništa, naprotiv mogu reći da sam prilično zadovoljan sa situacijom i sa radom. Inače kako Ti, uživaš na miru, a i smiješ nam se ispod brka kada čuješ za kakovu našu novu trku. Čujem da se mnogo toga izmjenilo na kursu, da na žalost takovi smo mi nikada se nećemo ničemu naučiti. Kako napreduje novi tečaj? Kakav je materijal? Omladina naime kaže da su poslali svoje najbolje omladnike onda nebi smijele razočarati.

Pozdravi druga Hosta i sve ostale, a Tebe drugarski pozdravlja

Boris Poščić^{549a}

^{549a} Vidi u: D. V l a h o v , Dokumenti za povijest partizanskog školstva u Istri (II dio), *Vjesnik*

Dragi družo Milutine,

Već nekoliko dana se nalazi kod nas drug Magone.⁵⁵¹ Tal(ijanska) početnica bit će skoro dovršena, ali čekamo od tebe da znamo kako će biti njeno pitanje štampanja. Svakako bi bilo vrlo dobro kad bi se mogla štampati negdje u oslobođenom teritoriju ili u Italiji. Kod nas bojim se da se neće nikad moći štampati, i radi papira i radi ciklostila, uvijek zauzetog.

Slike za početnicu još nisu gotove, ali i zato bi trebalo da znamo kako će se štampati. Jesi o tome pisao ZAVNOH-u?

Se ne sjetim točno dali smo govorili i o nekom kursu za talijanske učitelje? Ako je to moguće, naš Magone bi se morao pripremiti da ga drže. No, pitaj boga da li bi došli učitelji iz Rijeke i Istre!

Još nešto: za programe tal(ijanskih) škola (osnovnih) Ja mislim i tako drugovi, da najbolje bi bilo da Magone dođe malo k tebi i da tamo razgovarate o svemu.

Knjige, koje trebaš, još nisu se javile iz Rijeke! Magone se je interesirao za to i više puta inzistirao. Ako bude, dobit ćeš — ali nemoj biti optimista.

Kako si? Mi svi dobro ili ne zlo. Piši nam što možeš. Pošalji pismo po mogućnosti posebnim vezama, da se ne svrši rat prije nego mi dobijemo.

Drugarski te pozdravljam

Eros⁵⁵²

Glavno da razumiješ moj hrvatski jezik i da budeš veseo!

**ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG
OSLOBOĐENJA HRVATSKE
Odjel narodne prosvjete**

Dopisom od 15. I pod brojem 25 uputili ste nam na rad druga Dodić Stanka na njegovu izričitu želju da radi u Istri. Međutim poznato Vam je dobro da se u Istri danas ne može raditi, da smo morali povući sve kadrove iz Istre i smjestiti ih u vojsku ili

HARiP, sv. XXV, Pazin-Rijeka 1982. U dok. br. 77 i 79, te u bilj. br. 391 i 401, potkrala se greška — umjesto „Poščić“ otisnuto je „Paščić“

⁵⁵⁰ ŠMZ. Nesređeno. Rukopis, tinta, 1 list, 2 stranice. Kseroks-kopija čuva se u HAP. Obl. NOO za Istru, PO, 1945. III 1.

⁵⁵¹ Luciano Magone — Bernardi. Vidi bilj. br. 528 i dok. br. 97.

⁵⁵² Sequi.

⁵⁵³ HAP, Obl. NOO za Istru, PO, 51/45, Strojopis, 1 list, 1 stranica, laminirano.

posuditi Okružnom za Gorski Kotar.⁵⁵⁴ Upravo posuditi, je će nam oni trebati odmah sutra, čim se Istra oslobodi. Spremní, politički izgrađeni i savjesni drugovi dolaze nam vrlo dobro i upravo nam je žao, ako ih ne možemo negdje stvarno upotrijebiti (uposliti) a pogotovo postaviti na takvo mjesto za koje su najsposobniji i već unaprijed od Vas određeni. U tom slučaju dolazi do nepotrebnih nesporazumaka i nesklada. Tako je došao i drug Dodić da pomaže na različitim tečajevima, koji se drže kod nas. Međutim kako Vam je poznato, mi držimo samo jedan učiteljski tečaj za koji smo zadržali najpotrebniji broj nastavnika dok smo ostale nastavnike uputili u vojsku na prosvjetni rad. Druga Dodića htjeli smo zadržati na ovom tečaju, da tako oteretimo ostale nastavnike, a predvidjeli smo ga primiti u naš prosvjetni odjel i zadužiti za organiziranje opće prosvjetnog rada i tečajeva u Istri nakon oslobođenja. Drug Dodić se međutim ne osjeća najzdraviji i potrebna bi mu bila manja operacija na grlu. Na putu k nama stvar s grlom mu se komplicirala i htio bi što prije izvršiti tu operaciju i to upravo sada, kad ima za to vremena, da bi bio što sposobniji za kasniji naporan i intenzivan rad. Mi smo mu predlagali da pričeka još neko vrijeme dok se Istra oslobodi, pa da može dolje izvršiti taj zahvat, ali on je mišljenja, da onda ne će biti toliko vremena, a danas nam nije toliko potreban, pa može iskoristiti to vrijeme i izliječiti se. Tako je on krenuo ponovno na put do Vas, da uredi tu ličnu stvar i da se ujedno detaljno upozna s organizacijom cijelog prosvjetnog rada, a posebno s organizacijom različitih tečajeva za hrvatsko i talijansko školstvo. Na teritoriju Zadra moći će se upoznati sa sličnim prilikama kao i u Istri, jer i tamo će se pojaviti isti problemi. Nastojte dakle da druga upoznate s najpotrebnijim problemima koji će se pojaviti sutra u Istri, a onda nam ga vratite, jer smatramo da nećete imati ništa protiv toga da druga primimo u naš odjel.

Doduše on spada u slovenski dio Istre, ali on je do sada toliko radio s nama Hrvatima, da se je sasna navikao na nas i na naše prilike. To što je on dosta mlad i nema dosta prakse mislimo da neće smetati, jer je on u ove godine nakupio bogato životno iskustvo i izgradio sebe u svijesna borca, a baš takvih ćemo ljudi trebati sutra u Istri. Uza sva razmišljanja i prebiranja još uvijek nismo mogli pronaći zgodne ljude s kojima bi popunili naš odjel, pa upravo jedan ovakav drug dobro nam dolazi. Možda se na terenu oslobođene države nalazi još drugova Istrana koji bi odgovarali za to mjesto, ali mi ih neznamo, a na one još danas u garnizonima ne možemo računati.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pročelnik:
Milutin Ivanušić⁵⁵⁵

[102]

OBLASNI NOO ZA ISTRU

Prosvjetni odjel⁵⁵⁶

Broj 59

Dana, 4.III 1945.

**ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG
OSLOBOĐENJA HRVATSKE
O d j e l n a r o d n e p r o s v j e t e**

Zadnji opširni izvještaj o našem radu poslali smo Vam 16. II o.g. pod brojem 25.⁵⁵⁷ Od tog vremena pa do danas bitno se nije ništa promijenilo. Situacija u Istri os-

⁵⁵⁴ Vidi dok. br 96.

⁵⁵⁵ Potpis tintom.

tala je ista. Rad je onemogućen, jedino u Kotaru Čepić rade nekoje narodne učiteljice s analfabetima, pionirima i drže čitalačke skupove po selima; u Kotaru Labin ostao je drug Pađen Branko koji radi također s analfabetima. Reakcija po Istri otvara hrvatske škole uz pomic svecenstva, pa se i nastavnici regrutiraju iz tog staleža, koji je izdao u Trstu i Početnicu za te svrhe, a ima nekoliko ustaških učiteljica t.j. služe (se) ustaškim knjigama bez ikakve rezerve. (Za sada znamo samo za jedan konkretan slučaj). Ovih dana doznali smo da je banda uhvatila druga Šestana koji da navodno drži školu u Buzetu.⁵⁵⁸

Mi smo 1.II započeli kursom koji će trajati 3 mjeseca a uzet je program 5-teromjesečnog tečaja⁵⁵⁹. Do sada je bilo 30 polaznika, ali smo nakon mjesec dana načinili selekciju i sada ih je ostalo 23, koji bi mogli biti dobri narodni učitelji nakon tromjesečnog kursa.⁵⁶⁰ Na kursu rade tri nastavnika, drug Host,⁵⁶¹ koji ujedno vodi kurs, drug Dorčić⁵⁶² i drug Medanić Vladimir. Kurs se drži u istom mjestu gdje i prvi kurs, jer ovdje postoje svi uvjeti za držanje takvih kurseva, jedino je pitanje prehrane još uvijek akutno. Iz Istre ne možemo dobiti ništa, svu hranu dobivamo sa terena zajedno i to glavni je artikl duhan koji se uz sol daje najbolje mijenjati.⁵⁶³ Prema pričanju drugova u Vašem kraju ima dosta odličnog duhana i k tome još jeftinog, pa kad ste već pružili pomoć Gorskom Kotaru u iste svrhe, to bi mogli i nama pomoći ako biste nam poslali stanovitu količinu duhana, koga biste Vi mogli lako nabaviti. Svakako novac biste morali dati Vi, jer novca ne možemo dobiti od financijskog odjela našeg Oblasnog. Izdaci su veliki, a prihodi maleni. Sa terena se dobiva malo — gotovo ništa. Duhan bi trebalo prebaciti putem posebnih kurira i to po mogućnosti morskim putem. Svakako ako nam se misli pomoći treba to učiniti odmah, da pošiljku dobijemo na vrijeme. Osim kontrole ovog kursa ovaj odjel sprema polako planove za prosvjetni rad u Istri nakon oslobođenja. Jasno da tu možemo samo kombinirati razne mogućnosti i programe, jer namamo konkretno nikakvih podataka. Sutra će se pred nama naći stotinu problema, pa se stoga preporučamo da vodite računa o nama, da odredite već danas dovoljan broj nastavnika i politički i stručno, a da se ne događa kao dosada da se u Istru šalje po kazni i ono što negdje drugdje ne zadovolja-

⁵⁵⁶ HAP, Obl. NOO za Istru, PO br. 59/1945. Strojopis, 1 list, 2 stranice, laminirano.

⁵⁵⁷ Vidi dok. br. 96. Izvještaj Prosvjetnog odjela Obl. NOO za Istru br. 25/1945 koji je objavljen u ovom prilogu datiran je s 15. I 1945. godine. T. Crnobori, koji je koristio izvještaj iz MNRI u Puli, također ga datira s 15. I 1945. (Preporod, n.dj., str. 60), pa se ovdje vjerojatno radi o štamparskoj greški. Međutim, moglo bi se pretpostaviti da je taj izvještaj za potrebe ZAVNOH-a prepisan tek 16. II 1945. god.

⁵⁵⁸ Šestan Josip, pročelnik Prosvjetnog odjela Okružnog NOO-a za Poreč i tajnik Okružnog JNOF-a za Poreč, bio je stvarno uhapšen od Nijemaca pa je jedno vrijeme radio na školi u Buzetu. Međutim, iskoristio je priliku i pobjegao na oslobođeni teritorij. Već 11. marta 1945. godine prisustvovao je sjednici Oblasnog NOO-a za Istru u Delnicama i na toj sjednici bio kooptiran u Oblasni NOO za Istru.

⁵⁵⁹ Drugi učiteljski kurs u Čabru radio je od 1.II 1945. do 12. IV 1945. kada se preselio u Brod na Kupi gdje je i završio s radom 20.IV 1945. Prosvjetni odjel Obl. NOO za Istru, 29. IV 1945, podnio je izvještaj o njegovu radu. Izvještaj s popisom polaznika prema navodu T. Crnoborija nalazio se u MNRI u Puli (Preporod, n.dj., str. 62). Međutim, prema izvjavi Davora Mandića, kustosa Muzeja, izvještaj se ne nalazi u Muzeju.

⁵⁶⁰ T. Crnobori navodi da je kurs polazilo slijedećih 25 polaznika: Celestina Mohorić, Danica Srdoč, Marija Šverko, Vida Turak, Ljerka Štrpin, Marija Mejak, Marija Rumac, Marija Žigulić, Mira Kršanac, Marica Cvetan, Olga Bertetić, Milivoj Mulac, Josip Šušanj, Miroslav Jelušić, Zdenka Kinkela, Milojka Laginja, Milka Milošanović, Rudolf Saršan, Petrica Galardić, Vera Valpović, Milan Cerovac, Petrica Vrbanc, Marija Kirac, Ivan Prodan i Anđelka Privrat (Preporod, n.dj. str. 62)

⁵⁶¹ Antun Host je radio na kursu do 10. III 1945. kao predavač za hrvatski jezik, povijest i crtanje, kada ga je zamijenio Slavko Brozović, kao predavač za hrvatski jezik (T. Crnobori, Preporod., n.dj., str. 62)

⁵⁶² Vladimir.

⁵⁶³ Vidi dok. br. 103.

va. Istra nije zaslužila toga nego je već do sada pokazala da zaslužuje posebnu pažnju, kad i ne bi bili po sredi politički razlozi. Osim pitanja nastavnika kao najvažnijeg pitanja javit će se i pitanje raznih tečajeva za učenje jezika, za odraslu djecu koja su svršila talijanske škole, školske obveznike, nastavnike za analfabeite i dr. Kako su naše prilike u tom pogledu slične prilikama u Zadru i okolici, to smo se obratili na njih da nas izvijeste, što su oni učinili do sada na tom polju. U koliko imate Vi izrađene neke planove za taj rad koji nas čeka, mogli biste nam već sada poslati najpotrebnije upute da se možemo polako spremati za budući rad. U tu svrhu, ako ništa drugo, ono bi nam bile potrebne neke knjige koje bi nam pomogle da se lakše orijentiramo u radu. To bi bile u prvome redu Barbaliceve knjige o školstvu i crkvi u Istri, Žiceva knjiga Istra (dvije knjige), Gruberova povijest, pa talijanske knjige Carnela Cotone: Scuola in Istria, Storia da Augusto a Mussolini ili nešto slično.⁵⁶⁴ Vjerujemo da Vi na Vašem terenu možete nabaviti te knjige. I popis učitelja Istrana koji se nalaze na teritoriju bivše Jugoslavije morali biste imati, jer su Vam ga iz Zagreba poslali već davno. To bi nam također dobro došlo, jer ni svi Istrani neće smjeti da se premjeste u Istru već radi političkih razloga. Ne bismo htjeli da nam već u početku netko dolazi mutiti čistu situaciju.

Jedan lijep broj Početnica morat ćete rezervirati za nas, jer izgleda da su naše Početnice propale.⁵⁶⁵ Četnici su otkrili bunker. I Bukvara ćemo trebati oko 100.

U koliko bi za koji mjesec bila Istra oslobođena, nastaje pitanje, da bi da se odmah počinje sa školom ili da počekamo početak nove školske godine a za to vrijeme da učinimo sve pripreme. To će donekle ovisiti o političkim prilikama, ali moglo bi se možda riješiti i principijelno. Kako vidite sva sila problema uskrsnut će onaj dan kad se Istra oslobodi, pa radi toga morat ćete nam odmah uputiti najhitniju pomoć. Najbolje će biti da nam uputite nekoga koji je već bio u Istri i pozna donekle njezine probleme. U tom slučaju došle bi u obzir drugarice Rakar⁵⁶⁶ i Slani.⁵⁶⁷ Mi bismo želili drugaricu Rakar, budući da drugarica Slani svojim nastupom nije ostavila dobar utisak iako joj treba priznati vrlo požrtvovan i pedantan rad, ali upravo ta pedantnost nije odgovarala tadašnjim prilikama u Istri, kao i netaktičnost kod ophođenja sa starijim drugovima.

Talijanska Početnica bit će skoro gotova, samo se postavlja pitanje njenog štampanja.⁵⁶⁸ Ovdje nemamo papira a ni vremena nema, jer je ciklostil stalno zauzet. Mišljenja smo da bi trebalo tu Početnicu štampati negdje na oslobođenom teritoriju ili u Italiji a to biste mogli samo Vi urediti. Stvar je vrlo hitna i mogli biste nas depešom izvijestiti, da Vam odmah pošaljemo rukopis na štampanje i da se mogu načiniti slike za Početnicu. Osim toga treba izraditi program za talijanske škole (osnovne). Možda ga u zadarskom okrugu već imaju. Mi smo se i obratili direktno na njih. Ali kako to ide sporo i tko zna da li ćemo uopće dobiti odgovor i kakav, to se obraćamo na Vas da nam pošaljete taj program ili dadete općenito direktive, pa će jedan naš dobar drug Talijan izraditi taj program. I ta je stvar vrlo hitna. Treće je pitanje u od-

⁵⁶⁴ Cotone, Istoria della scuola in Istria da Augusto a Mussolini!

⁵⁶⁵ Koncem 1944. god., povlačeći se iz oslobođenih krajeva Jugoslavije, četnici su na Kastavštini vršili česte premetačine. Za vrijeme jedne od brojnih premetačina u Kosima, aktivistkinje NOP-a, u strahu da ne bude otkriven „bunker“ u kojem je bila smještena štamparija, bacile su u cisternu veće količine štampanog materijala, među kojim se nalazila i „Početnica“ (Vidi: Katica B r u s i ć , Značenje prve istarske početnice, *Od učiteljskih kursova do Pedagoškog fakulteta*, Pula 1981. str. 93-113).

⁵⁶⁶ Anica, vidi dok. br. 74 i bilješku br. 378.

⁵⁶⁷ Darinka.

⁵⁶⁸ Vidi dok. br. 97 i 100. Talijanska početnica nije nikada bila štampana. (Vidi: Katica B r u s i ć , n.dj., str. 107).

nosu prema Talijanima kakav će tečaj morati da prođu talijanski učitelji koji će predavati na talijanskim osnovnim školama.

Glede primanja pošte i uputa sada dobivamo redovito, ali ne znamo da li smo primili sve Vaše prijašnje upute. Radi kontrole šaljem Vam brojeve dopisa koje smo primili od Vas:

25/45; 94/45; 929/44; 942/44; 923/44; 890/44; 952/44; 1017/44; 1101/44; 573/44; 537/44; 540/44; 567/44; 486/44; 451/44; 487/44; 193/44; 342/44; 337/44; i još nekoje starijeg datuma a nalaze se pohranjeni u Istri sa ostalom arhivom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pročelnik:
Milutin Ivanušić⁵⁶⁹

{103}

Istra, 6. III 1945.⁵⁷⁰

Dragi družo Milutine,⁵⁷¹ kao što sam Ti bio javio ranije nabavio sam 5 kg duhana à 1.400 L[ira] kg kojega ću vam poslati ako će biti ikako moguće specijalnim kurirom do samog Čabra. Za svaki slučaj budite u vezi s K.N.O.O.om Kastav preko kojega ću slati u slučaju da ne mogu naći potrebnog kurira. Bio bih nabavio i više, ali nemamo ni prebijene pare. U koliko vam je potrebno još javi pa ću nastojat nekako pribaviti. Prosvjetnog rada na cijelom našem okrugu nema uopće, zameo mu se je svaki trag, a nije ni čudo radi situacije u kojoj se nalazimo. Morat ćemo se strpjeti i počekati dok sve ne svrši i onda ćemo morati junački zasukati rukave. Nije mi poznato da li po prosvjeti postoje neke promjene ili nove direktive pa ukoliko ih imaš pošalji mi ih da se malo sa njima upoznam. Doduše mi ćemo ovđe morati početi potpunoma iz početka kao da nikada ništa nije ni bilo, ali ne smeta.

Pružila mi se je prilika da saznam nešto o Tvojim majci tako da Ti mogu i o njoj javiti par riječi. Odavle je išla tamo jedna drugarica pa sam joj dao pismo za Tvoju majku i ona je odmah donjela i odgovor. Majka Ti je živa i zdrava i nije joj se dogodila nikakva ni najmanja neugodnost. Veseli se da se nalaziš preko i da ti je dobro i šalje svom malome (tako Te nazvala) bezbroj pozdrava i poljubaca. Evo sada češ moći biti miran i sa te strane. Inače su ovuda četnici učinili mnogo zla, ne bi imalo ni smisla da Ti sve navodim, jer su Ti njihove metode dobro poznate. Nekoliko je drugova palo, ali ih Ti nećeš poznavati. Sada se malo tamo situacija umirila, ali i narod je mnogo očvrstao naročito na Lovranu. Više od toliko situacija mi nije poznata. Ovđe je bježanje na dnevnom redu i to 2-3 puta na dan, no Tebi je i to poznato. Inače situacija ovđe nije loša a patinjanje je u modi. Znaš moramo biti stalno u pokretu da ne izgubimo kondiciju i da se ne zaljenimo kao što se to sigurno dogodilo s Tobom, bili se znao ponovo prilagoditi patinjanju. Ako će mi biti moguće učinio bi jedan skok koncem ovog mjeseca i ja malo gore do vas, da bar vidim kako to tamo izgleda i funkcioniira. Valjda češ me primiti na koji dan u goste. Zanimalo bi me malo vidjeti i upoznati rad kursa, a i porazgovarati se s Tobom malo o našoj prosvjeti. Sigurno ima

⁵⁶⁹ Potpis tintom.

⁵⁷⁰ ŠMZ. Nesređeno. Rukopis, tinta. Kseroks-kopija u HAP, Obl. NOO PO 1945. III 6.

⁵⁷¹ Ivanušić.

mnogih promjena. A kako ćemo s učiteljskom snagom, morat ćemo si prilično načesati glavu dok rješimo taj problem.

Danas ti šaljem po kuriru ovo pismo i duhan do Opatije a od tamo će se pobrinuti drug Srdoč kojemu šaljem sve potrebne upute da vam to stigne što je moguće prije. Molim Te da mi potvrdiš primitak istog odmah po primitku, tj. da mi dostaviš potvrdu, a za novac ćemo već urediti kada se vidimo. Nastojat ću dobiti još par kilograma dok je to moguće.

Pozdravi druga Hosta i sve ostale drugove, a Tebe drugarski pozdravlja

Pošćić Boris

|104|

dne, 22. III 1945. g.⁵⁷²

Dragi druže Milutine,⁵⁷³ primio sam Tvoj list od 18. III 1945.g. Razumio sam Te i vjeruj da ćemo sa naše strane sve učiniti da pomognemo vašem odjelu kod pronalazjenja drugarica koje su zabunom poslate u vojsku umjesto na učiteljski kurs. Isto tako pomoći ćemo vam i u svakom drugom pogledu u granicama naše mogućnosti.

Pred par dana uputili smo vam drugarice Antolović Lojzu i Rojnić Anku koje su kao narodne učiteljice bile upućene u diviziju.⁵⁷⁴ Također smo uputili još i neke druge drugarice, a danas sam dao potražiti drugarice za koje mi pišeš u pismu. Kirac⁵⁷⁵ Mariju iz Medulina koja je bila u našem Artiljerijskom Divizionu bit će prekosutra upućena, dočim Privrat Anđelka i Pjerina Vrbanac biće upućene kad ih pronađemo u jedinicama.

Nastavnici koje ste nam uputili vrlo dobro su se snašli i mnogo pomažu. Zabilježen je velik uspjeh u ova 2 mjeseca takmičenja. 364 nepismena ili polupismena naučila su hrvatsko-srbski jezik, a oko 25 naučilo i ćirilicu. Eto vidiš da prosveta u našoj diviziji kreće velikim korakom napred.

Žao mi je što prijatelji zadnjih skoro mjesec dana sa neba ne spuštao ništa, pa tako nemožemo ni da se po koji put sjetimo na vas. Ti se nadaš da ćemo skoro u Istru, a ja Ti kažem da i bez nadanja to će biti za vrlo kratko vrijeme. Naša IV. Armija već se valja kroz Liku i svaki dan očekujemo da se spojimo s njima. To će biti veliki doživljaj za sviju nas, a i potvrda da ćemo skorih dana marširati u Istru i ne samo naša divizija, nego i još pet, šest drugih divizija sa motorizacijom, topovima, i tenkovima. Tako dragi Mulutine biće i obistinit će se ono što Ti kažeš da će skorih dana pred nama netko drugi „patinat“.

Drago bi mi bilo da mi se javiš još koji puta. Pozdravi sve naše drugove tamo a Tebe drugarski pozdravlja

Joža Skočilić⁵⁷⁶

|105|

25. III 1945.⁵⁷⁷

Dragi Tone,⁵⁷⁸

Mora se kretati. Idem nešto kraćim putem, pa ću biti eventualno dolje prije odlučnih događaja. Nadam se bar. Pismo si valjda primio, u njemu sam Ti opširno iznio

⁵⁷² SMZ. Nesređeno. Strojopis, 1 list, 1 stranica. Kseroks-kopija u HAP. Obl. NOO za Istru, PO 1945. III 22.

⁵⁷³ Ivanušić, pročelnik Prosvjetnog odjela Obl. NOO-a za Istru.

⁵⁷⁴ 43. Istarska divizija.

što bi trebalo uraditi. Dati upute i držati se u svemu direktiva koje smo bili stvorili za septembar lanjske godine. Kod sebe okupi što više drugova nastavnika: stručnih i narodnih učitelja da Ti budu pri ruci i da ih možeš odmah poslati na određena mjesta. Jučer smo imali sastanak s drugovima iz vojske, radi učitelja je uređeno. One posuđene vratiti će nam u danom momentu, a narodne učiteljice uputit će odmah u naš odjel a Ti ih zadrži to kratko vrijeme, neka budu na kursu ili možda Ti misliš neku drugu kombinaciju.⁵⁷⁹ Radi kako misliš da je najbolje, glavno da ih imamo pri ruci, a da usto ipak nešto profitiraju. Popis svih svršenih nar. učitelja poslao sam vojsci.

Što se tiče naše jedinice ja sam dao izvještaj do momenta moga odlaska Oblas. komitetu. Najbolje će biti da Ti preuzmeš tajništvo i da onda podneseš daljnje izvještaje Obl. Kom. U izvještaj unesi Peru⁵⁸⁰ i ono dvoje, jer ja ih nisam unio u ovaj izvještaj.

Ovdje sam imao prilike raspravljati s talijan. učiteljem Magonijem.⁵⁸¹ Ako dođe depeša za Početnicu javi mu odmah.⁵⁸² On ne će moći ići dalje, ali će poslati jednu drugaricu. Izrađuje program za talijan. osnovne škole pa u koliko budete umnožili u više primjeraka naš novi program pošaljite mu jedan primjerak. Isto tako pošalji mu onaj dio povijesti koji si zgotovio da prema njemu udesi program i da napiše neke vrsti skripte za tečaj tal. učitelja. Trebala bi mu još kakva knjiga za zemljopis Jugoslavije i metodika pojedinih predmeta. Jedan primjerak svog programa poslat će i vama, a pogotovo program za učenje hrvatakog jezika u talijan. školama. To pregledajte i stavite svoje primjedbe. Udarnički se prihvatite posla jer će prosvjeta odigrati važnu ulogu za priznanje hrvatstva Istre.

Što se tiče hrane, ovih su dana bacali neke malenkosti pa na to ne možemo reflektirati, ali sam se preporučio načelniku štaba, a još ću se preporučiti jer ću krenuti izgleda preko štaba. Tamo ću možda vidjeti Davorku⁵⁸³ i Kružića⁵⁸⁴ i s njima urediti za slučaj silaska. Davorku moraš predvidjeti za neko mjesto a isto tako govori i sa Jelkom Rolih. Švicer⁵⁸⁵ bi htio također u Pulu, ali on je zauzet i ne spada više k nama. U danom momentu možemo eventualno računati i na njega.

Danas je 27. III i ja se još uvijek nalazim na istom mjestu. Postavlja se mogućnost da putujem avionom, jer i Dušan⁵⁸⁶ putuje također, pa bismo išli zajedno. Redovitim kuririma trebao sam krenuti danas. Vidjet ću još što će biti.

Jučer je ovamo stigla Srdoč s malom i izrazila želju da bi htjela opet u Čabar. Ja sam joj rekao da smo dobili drugu i da ne može. Ako bi kako izvrdala i došla, znaš što trebaš činiti. Ni munute!

Nekih novih momenata nema. U Delnicama su ovih dana bila mala uzbuđenja i

---

⁵⁷⁵ U izvorniku stoji „Kric“ što je očito štamparska greška. Radi se o Kirac Mariji iz Medulina. Završila je učiteljski tečaj u Balabanima, a jedno vrijeme radila kao učiteljica u Raklju. Polazila je i učiteljski tečaj u Čabru. (Vidi: T. C r n o b o r i , n.dj., str. 53, 62 i 91).

⁵⁷⁶ Potpis tintom. Joža Skočilić — politički komesar 43. istarske divizije.

⁵⁷⁷ ŠMZ. Nesređeno. Rukopis, tinta, 1 list, 2 stranice. Kseroks kopija u HAP, Obl. NOO za Istru, Po. 1945. III 25.

⁵⁷⁸ Antun Host — Tone, referent Prosvjetnog odjela Obl. NOO-a za Istru.

⁵⁷⁹ Vidi dok. br. 104.

⁵⁸⁰ Žmak Petar.

⁵⁸¹ Magone. (Vidi bilj. br. 528).

⁵⁸² Vidi dok. br. 99 i 103.

⁵⁸³ Širola.

⁵⁸⁴ Ivan.

⁵⁸⁵ Aleksandar. (Vidi dok. br. 96 i bilj. br. 514).

⁵⁸⁶ Diminić — tajnik Obl. NOO-a za Istru.

pokreti, ali ništa ozbiljno.

Za 2 sata krenut ću kamionom za aerodrom možda će uspjeti da letimo.

Pozdravi drugove — drugarski pozdrav

|106|

Milutin [Ivanušić]⁵⁸⁷

Oblasni N.O.O. za Istru
Prosvjetni odjel⁵⁸⁸
Broj: 103/45.
Dana, 15.IV 1945.

**Okružni N.O.O.
Prosvjetni odjel**

Poreč

Saznajemo da su se prilike gotovo po cijeloj Istri znatno popravile uslijed odlaska većih neprijateljskih snaga i ukidanja većeg broja garnizona.

Mi nemamo nikakvih izvještaja po prednjem osim samo ono što čujemo po pričanju. Ali sigurno jest da, su prilike mnogo bolje nego što su bile ranije. Pretpostavljamo da bi se u takvim sadašnjim prilikama moglo nastaviti i s prosvjetnim radom. Sve raspoložive prosvjetne radnike rasporedite po svom terenu i to po onim mjestima, gdje zaista nema zapreka za prosvjetni rad. Šteta je golema da u ne radu izgubimo i jedan sat kada je rad toliko potreban.

Mi bi Vam mogli odmah poslati nekoliko učitelja, ali ne znamo za tamošnje pravo stanje, pa nam odmah pošaljite izvještaj o tamošnjim prilikama.

U izvještaju navedite:

1. Koliko imate sada sposobnih učitelja za rad u školi?
2. Koliko ste ih razmjestili po školama i gdje?
3. U kojim bi se još mjestima moglo odmah započeti sa školom?
4. Koliko bi Vam odmah trebalo učitelja?

Izvještaj dostavite **najhitnije!**

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M.P.⁵⁸⁹

Za prosvjetni odjel:
Host [Antun]⁵⁹⁰

III

U tri nastavka objavili smo ukupno 106 dokumenata o povijesti partizanskog školstva u Istri koji su nastali pretežno radom prosvjetnih odjela kotarskih, okruž-

⁵⁸⁷ Paraf.

⁵⁸⁸ MNRI, Obl. NOO za Istru, 341/45. Rukopis, tinta, 1 list, 1 stranica. Kopija u HAP, Obl. NOO za Istru. PO 103/45.

⁵⁸⁹ Pečat okruglog oblika sa zvijezdom petokrakom u sredini i natpisom: „OBLASNI NARODNO OSLOBODILAČKI ODBOR ZA ISTRU“.

⁵⁹⁰ Paraf.

nih i Oblasnog NOO-a za Istru te pojedinih aktivista NOP-a, prosvjetnih radnika. Najveći broj izvornika čuva se u dijelu fonda Oblasnog NOO-a za Istru koji je pohranjen u Historijskom arhivu Pazin dok se manji broj čuva u Arhivu Hrvatske, arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske i Školskom muzeju u Zagrebu, te Muzeju narodne revolucije u Puli.

Pod pojmom Istra ovdje se podrazumijeva onaj dio Istarskog poluotoka koji se danas nalazi u sastavu SR Hrvatske uključujući i grad Rijeku (bez Sušaka) s područjem Kastavštine, odnosno područje bivše oblasti Istre.

Pri izboru dokumenata vodilo se računa da svi zajedno čine cjelinu koja će pružiti što je moguće potpuniji uvid u razvoj partizanskog školstva na tom području. Kod pojedinačnog izbora dokumenata prednost smo davali onom dokumentu iz kojega se, pored podataka o razvoju školstva, može dobiti cjelovitiji uvid u razvoj NOP-a na području na koje se odnosi.

U toku rada bili smo u dilemi:

1. Da li objaviti i one dokumente koji su nastali u razdoblju poslije 15. svibnja 1945. godine a koji pružaju podatke o prethodnom razdoblju.

2. Kako postupiti s dokumentacijom koja se odnosi na rad učiteljskog tečaja na Brionima i

3. U kojem obimu uvrstiti u prilog dokumente koje je Prosvjetni odjel ZAVNOH-a dostavljao Oblasnom NOO-u za Istru.

Objavlivanjem dokumenata nastalih poslije 15. svibnja 1945. otvorio bi se čitav niz pitanja na koje bi trebalo dati odgovore, a koji, ipak, po svom karakteru prelaze okvire ovoga priloga. Kod toga smo, što nije nevažno, morali voditi računa i o ograničenosti prostora.

Iz istih razloga odustali smo od objavlivanja dokumenata o učiteljskom tečaju na Brionima. Ovdje se zadovoljavamo samo napomenom da je dokumentacija u Historijskom arhivu Pazin relativno dobro sačuvana, sređena i pristupačna, te da ju svi oni koje posebno zanima mogu lako koristiti.

Zbog ograničenosti prostora, a u namjeri da prednost dajemo građi koja je nastala na području Istre odlučili smo da dokumente ZAVNOH-a u principu ne uvrstavamo u prilog. Izuzetak čini dokument pod rednim brojem 1. Da bismo čitaocu ipak omogućili uvid u napore koje je Prosvjetni odjel ZAVNOH-a poduzimao u pružanju potpunije i djelotvornije pomoći Prosvjetnom odjelu Oblasnog NOO-a za Istru u organizaciji školstva na tom području, dio prikupljene građe koristili smo u bilješkama uz odgovarajuće dokumente, dok bi se preostali dio mogao objaviti kao posebni prilog u jednom od slijedećih brojeva Vjesnika.

R i a s s u n t o

DOCUMENTI PER LA STORIA DELL' INSEGNAMENTO PARTIGIANO IN ISTRIA

I documenti che vengono pubblicati nella terza parte del lavoro: Documenti per la storia dell'insegnamento partigiano in Istria, si sono formati tramite l'attività singola oppure per mezzo delle organizzazioni della MPL dell'Istria verso la fine del 1944 e all'inizio del 1945, proprio nel periodo in cui a causa della presenza delle formazioni militari tedesche in Istria, non esistevano le condizioni per un lavoro organizzato nelle scuole e quando la Direzione del MPL per l'Istria ritirò i prominenti lavoratori istruzionali sul territorio libero del Gorski kotar, dove continuarono con il lavoro sulla preparazione per la liberazione definitiva dell'Istria.

Preveo: *mr Jakov Jelinčić*